Тувинская
республиканская
БИБЛИОТЕКА
им. А. С. Пушкина

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 247 (12337) | 1983 чылдың октябрь 27, четверг | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 3 коп

Мөңгүн-Тайга район төвү Мугур-Аксы суурда ийи-ийи квартиралыг чаа чуртталга бажыңнары немежип турар. Аңаа тудуг ажылдарын механизастаттынган колоннаның бригадалары чорудуп турар.

Октябрьның байырлалынга уткуштур социалистиг чарышка тудугжу бригадалар идепкейлиг киришпишаан, күжениишкиннинг ажылдап турар. Чарыштың мурнуку одуруунда С. Дозур-оолдуң бригадазы. Ол бригада кежигүннериниң хөй кезии хоочун тудугжулар.

ЧУРУКТА: бригадир С. Дозур-оолдуң (оң талазында) бригадазы.

В. АМЫРНЫҢ фотозу.

ПАРТИЯ КОНФЕРЕНЦИЯЛАРЫ

Бистиң республиканың партия эге организацияларында, парткомнарында отчёт-соңгулдалыг хуралдар доостур чоокшулаан. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң, партия Төп Комитединиң май болгаш ноябрь (1982 ч.), июнь (1983 ч.) Пленумнарының шиитпирлерин амыдыралга канчаар боттандырып турарын коммунистер принципиалдыг болгаш бүгү талалыг анализтеп, кол кичээнгейни чедир шиитпирлеттинмээн айтырыгларже, ажыглаттынмаан курлавырларже угландырып турар.

Отчёт-соңгулдалыг кампания ам бир чугула үе-чадазынче кирген: партияның районнар конференциялары эгелээн. Баштай партияның Тожу, Эрзин район, Ак-Довурактың хоорай конференциялары болуп эрткен. Отчёт-соңгулдалыг хуралдар болгаш конференциялар СЭКП-ниң, ооң ленинчи Төп Комитединиң долгандыр коммунистерниң болгаш бүгү ажылчы чоннарның улам сырый каттышканын, партияның иштики база даштыкы политиказын бүрүн чөпшээрээп деткип турарын, СЭКП-ниң XXVI съездизиниң, партия ТК-ның ооң дараазында дагы Пленумнарының шиитпирлерин күүседиринге бүзүрелдиин илереткен.

Баштай эрткен партия конференциялары оларга баш удур, хынамчалыг белеткел херек дээрзин көргүскен. Тожуга, Ак-Довуракка, Эрзинге болган партия конференциялары идей-политиктиг болгаш организастыг бедик деңнелге, делегаттарның идепкейлиг киржилгези-биле эрткен. Ам удавас Мөңгүн-Тайга, Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Бии-Хем, Сүт-Хөл болгаш өске-даа районнарга, Кызыл хоорайга партия конференциялары эртер.

Отчёт-соңгулдалыг политиктиг чугула кампанияны чедиишкиннинг эрттирери партийжи хүрээлеңни улам быжыглаарын, партияның иштики демократиязын хөгжүдерин, партия организацияларының организакчы болгаш идеологтуг ажылын, социал-экономиктиг чорудулгаларны удуртурунуң хевирлерин база аргаларын сайзыраңгайжыдарын, совет ниитилелдиң амыдыралынга СЭКП-ниң удуртукчу ролюн бедидерин хандырар ужурлуг деп, СЭКП ТК-ның парторганизацияларынга отчёттарны болгаш соңгулдаларны эрттирер дугайында доктаалында айыткан.

Ынчангаш партконференция бүрүзү СЭКП-ниң Уставының негелделеринге, бистиң партиявыстың Төп Комитединиң, ооң Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Ю. В. Андроповтуң айтыышкыннарынга дүүштүр эрткен турзун дээш партия комитеттери аңаа белеткелдерни бүгү талалыг, ылаптыг чорудар ужурлуг.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң, партия ТК-ның май болгаш ноябрь (1982 ч.), июнь (1983 ч.) Пленумнарының шиитпирлерин боттандырар талазы-биле партия организацияларының болгаш оларның удуртур органнарының ажыл-чорудулгазының айтырыгларын конференциялар делегаттарның кичээнгейиниң төвүнге тургузары чугула. Чедип алган чедиишкиннерни болгаш бар курлавырларны ханы база бот-шүгүмчүлекчи ёзу-биле анализтээри, моон соңгаар кылыр ажылдарны, сорулгаларны тодаргай айтыр. Он бирги беш чылдың планныг онаалдаларын күүсетпейн турар күш-ажылчы коллективтерже кол кичээнгейни салыр, ооң чылдагааннарын илередир, ону эдериниң хемчеглерин ажылдап кылыр.

Бүдүрүлгелерге күш-ажылдың, күүседикчи, технологтуг быжыг сагылга-чурумну тургузар, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн, продукцияның шынарын бедидер, бот-үнезин чиигедир, эртем-техниканың болгаш мурнакчы дуржулганың чедиишкиннерин нептередир, хумагалал, камналга талазы-биле партияның айтыышкыннарын канчаар күүседип турарын ажыл-агыйжы ёзу-биле сайгарып көөр.

Чамдык тудуг организациялары болгаш транспорт бүдүрүлгелери он бирги беш чылдың эрткен чылдарының планныг онаалдаларын чедир күүсетпейн келген. Ооң чылдагааны — күш-ажылдың сагылга-чурумунуң кошкаанда, тудуг материалдарының чедишпезинде, автомашиналарны бүдүрүкчүлүг ажыглаваанында. Конференцияларга ол четпестерниң чылдагааннарын илередир, партияның салган сорулгаларынга дүүштүр олардан негелдени күштелдирер херек.

Аъш-чем программазын амыдыралга боттандырар дээш көдээниң ишчилери ажылдап, баштайгы бурунгаар базымнарны кылган. Ынчалза-даа республиканың чамдык совхозтарының экономиказы кошкак, чер ажылының үнүш-дүжүткүрүн, малдың баш санын өстүрбейн, продуктулуун бедитпейн, оларның чидириин болдуруп турар. Партия конференциялары көдээ ажыл-агыйны хөгжүдериниң айтырыгларын бүгү талалыг ханы сайгарып чугаалажыры чугула. Ылаңгыя районнарның агроүлетпүр каттыжыышкыннары совхозтарны кайы хире удуртуп турарынга үнелелди бээр, ында четпестерни илередир, ону эдериниң оруктарын тодаргай айтыр.

СЭКП ТК-ның июнь (1983 ч.) Пленуму партия комитеттериниң мурнунга идеологтуг, кижизидикчи, пропагандисчи ажылды экижидер талазы-биле улуг сорулгаларны салган. Орта дүүштүр партия обкомунуң X пленуму хемчеглерни ажылдап кылган. Сайзыраңгай социализмниң үезинде партияның шиитпирлеп турар сорулгаларының деңнелинге чедир ону көдүрер дээш бо ажылды канчаар тургусканын конференцияларга шыңгыы чугаалажыр херек.

Партийжи-организастыг ажылдың айтырыгларын ханызы-биле сайгарып чугаалажыр. Политиктиг удуртулганың деңнелин бедидеринче, ажылдың стилин сайзыраңгайжыдарынче, кадрларны шилип алырынче, таарыштыр тургузарынче, кижизидеринче, контрольду болгаш күүселдениң хыналдазын, күүселдезин күштелдиреринче кичээнгейни салыр.

Күш-ажылчы коллективтерниң башкарыкчы күжү болгаш политиктиг өзээ — партия организациялары. Ынчангаш ооң ажыл-чорудулгазын ханы чугаалажыр, дайынчы арга-шинээн бедидер дээш ажылды күштелдирер ужурлуг. Делегаттарның бүгү-ле ажыктыг саналдарын, шүгүмчүлелдерни хүлээп алыр, ону амыдыралга боттандырар дээш хыналданы күштелдирер. Райком болгаш ревизия комиссиязының кежигүннеринге идепкейлиг, принципиалдыг, негелделиг коммунистерни шилип киирер, оларның-биле ажылды доктаамал чорудар.

Партия организацияларынга отчёттар болгаш соңгулдалар беш чылдың үшкү чылы доостур чыгаан үеде эртип турар. Кылган ажылының дугайында шыңгыы, негелделиг анализти кылыры, коммунистерниң идепкейин болгаш харыысалгазын бедидери он бирги беш чылдың планныг онаалдаларын чедиишкинниг күүседирин хандырар.

КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫ!
МАЛ АЖЫЛЫНЫҢ ПРОДУКТУЛУУН БҮГҮ ХЕМЧЕГ-БИЛЕ
БЕДИДИП, ООҢ ЧЕМ БААЗАЗЫН БЫЖЫГЛАҢАР!

(СЭКП ТК-ның Кыйгырыгларындан).

ШЫНАР—КОЛ КӨРГҮЗҮГ

Ажылчынга сөс

Чоннуң хереглел барааннарын эки шынарлыг, ажыглаарынга таарымчалыг болгаш аянныг, чараш кылдыр кылыры бистен негеттинип турар. Бистиң мебель фабриказының продукциязынга шынар демдээн тывыспаан-даа болза, садыгларже чүгле бир дугаар категорияның шкафтарын, хана делгиирлерин, диван-оруннарны, ийи хааржактыг столдарны чорудуп турар бис.

Садыгларже үнгүже чедир продукция хөй үе-чаданы эртер. Кезип-быжар, пресстээр, үттээр, дөзулаар ажылдарның соонда, эң сөөлгү ажылдарны бистиң эптээр цехке кылып турар. Биске өске эштерниң чедир кылбаан азы шынар чок кылган чүүлдерин эде кылыр таварылгалар тургулаар.

Шынар — бистиң ажылывыстың кол көргүзүү. Ол чүгле бистен база хамаарышпас. Эки шынарлыг продукцияны бүдүрери фабриканың бүгү цехтериниң, албаннарының ак сеткилдиг ажылындан хамааржыр. Ол ышкаш материалдарның шынарындан бүгү ажыл ужукталыр.

Мен бо бүдүрүлгеде 25 чыл ажыг ажылдап тур мен. Эгезинде бөлүүн херекселдерин хол-биле чазап турган бис. Ам станоктарны тургускан. Кылайтыр будаан херексел кылыр чаа станоктар база бар.

Фабрикада ажылга саадалгалыг чүүлдерни борта демдеглексеп тур мен. Бир-ле дугаарында, чамдык станоктарның эргижирээнинден продукцияның шынары кудулап турар. Он ажыг чыл септелге чок турар станоктар бар. Эптелге үезинде тускай быжыглаар херексел чогу-биле, анаа ыяштар-биле кадап ап турар бис. Шпоннуң шынары куду болгаш сыйлыычал. Ону кызыл ыяштан кылыр турган болза, анаа ыяштаң кылган болгаш бергедээшкиннерге таваржып турар бис. Цех ишти тар. Улуг хемчээлдиг шкафтар эптээринге таарымча чок.

Бисти материалдар-биле хандырып турар организациялар продукцияның шынарынче чогуур кичээнгей салбайн турар. Дилиг материалдарын аңгылаваан болур. ДСП дээр хирээндиден кылган манзаларны хол-биле тударга-ла, тоглап турар. Ээриилдер чогуур хемчээлдерге дүүшпес, ынчангаш эптелге үезинде шыйбактар тыптып келир.

Бо ажылдап келген чылдарымда 50 ажыг кижини бодумнуң мергежилимге өөреттим. Аныяктарга чазаныкчы кижиниң шиңгээдип алгы дег чажыттарын дамчыдып, оларга ажылга ак сеткилдиг боору кол негелде деп чагып чоруур-дур мен.

Мебель фабриказының коллективи Совет Тываның 40 чыл оюн база Улуг Октябрьның 66 чыл оюн төлептиг уткуур дээш цехтер аразында социалистиг чарышты калбарткан. 9 айларда бараанныг продукция бүдүрериниң хемчээлин фабрика 523 муң рубльге күүсеткен, ол пландан хөй. СЭКП обкомунуң кежигүнү В. А. Кольцов, чазаныкчылар М. Сат, В. Ермаков оларның ажылы макталдыг. Бодум дагдыныкчы болганымда, бир-ле дугаарында өскелерге үлегер көргүзер ужурлуг мен. Ийи беш чылдарда социалистиг чарышка тиилекчи болуп келдим. Бо чылдың планын ажыр күүседирин хүлээнген мен.

Ивановонуң Ф. Н. Самойлов аттыг постаавы комбинадының, Москваның «Заря» деп идик кылыр бүдүрүлге каттыжыышкынының, Дмитровтуң «Юность» дааранылга-бүдүрүлге каттыжыышкынының, Ворошиловградтың партияның XXVI съездизи аттыг трикотаж фабриказының, «Уралмаш» бүдүрүлге каттыжыышкынының, «Вильнюс» мебель комбинадының чоннуң хереглел барааннарын эң эки шынарлыг бүдүрер дээш чарышты калбартыр дээн эгелээшкинин СЭКП Төп Комитеди деткээн болгай. Ол эгелээшкинни бистиң коллектив деткип турар. Ынчангаш шынар дээш улам кызып ажылдаары бистен негеттинип турар.

Бистиң бүдүрген продукциявыс шынарлыг боорга, кижилерниң сеткилинге өөрүнчүг болур. Чоннуң негелдезинге дүүштүр эки шынарлыг бараанны бүдүрген кижиге садып алыкчыларның чылыг сөзүн дыңнаары ийи дакпыр өөрүнчүг.

В. СИНЕЛЬНИКОВ,
күш-ажылдың хоочуну.

КУРЛАВЫРЛАРНЫ ДОЛУ АЖЫГЛААР

Көдээ ажыл-агый допчулалы

Мал ажылының продуктуларын күрүнеге садарының чыл планнарын республиканың районнарының күүседип турары, октябрь 16-ның медээзи.

Статистика эргелелиниң медээзин ёзугаар алырга, республиканың ажыл-агыйлары он бирги беш чылдың үшкү, өзек чылының эрткен айларында күрүнеге 252217 центнер сүттү, 206330 центнер эътти, 12834 центнер дүктү дужааган. Сүттү күрүнеге садарын эрткен чылдың бо үезиниң деңнелинден 18157 центнер хөйнү саткан. Эътти 1982 чылдың бо үезинде турганындан 703 центнер, дүктү 449 центнер эвээшти дужааган. Моон алгаш көөрге, эрткен чылдыындан куду темпилиг ажылдап турар бис.

Планныг онаалданы дыка ажыр күүсеткен районнарны демдеглээр апаар. Сүт садарын республиканың чүгле ийи районy ажыр боттандырган. Оларның иштинден Мөңгүн-Тайга, Чөөн-Хемчик районнар чыл планын дыка ажыр күүсеткилээн. Өске районнар бар курлавырларын, болдунар аргаларын бүрүн ажыглаан болза, бурунгаар базымны кылып болур турган.

Сүт-Хөл, Тожу, Тес-Хем районнар чыл планын күүседириниң кырында келген. Сүт садарының чылдың планныг онаалдазын 17 совхоз ажыр күүсеткен. Ооң иштинде «Совет Тыва» совхоз чыл планын 2,2 катап ажырган. ССРЭ-ниң 60 чылы аттыг, «Мөген-Бүрен», «Дөн-Терезин», «Ак-Чыраа», СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг, «Искра», «Аллан-Маадыр», «Бурунгаар», «О. Шынаа», «Тере-Хөл» совхозтарның саанчылары, инек кадарчылары күжениишкиннинг ажылдааш, чыл планын ажыр күүседип, социалистиг чарышка мурнакчы болуп турарын демдеглээр херек.

Сүт садарының чыл планын чээрби чеди совхоз 90 хуу безин чедирбээн. Ооң иштинде «УТКА 25 чылы», «Күш-ажылдың хостуу», «Революцияның чалбыыжы», ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Кызыл тараачын», «Кызыл тук» (Каа-Хем), «Бүрен», «Ленинчи орук», «Улуг Октябрь», «Енисей» совхозтар болгаш Дуржулга станциязы күрүне мурнунга өрелиг болуп турар. Бо дээрге хөй сүттү бүдүрер болгаш ону хөйнү садар планныг, сүткүр уксаалыг инектерлиг, арга-дуржулгалыг саанчыларлыг ажыл-агыйлар-дыр. Ленин аттыг совхоз онаалдазын 49,7 хуу, «Сукпак» 67,3 хуу, «Кара-Хөл» 55,2 хуу күүседип, сүт садарының планын күүсетпейн, республика планының күүселдезинге багай салдарны чедирип турар.

Күрүнеге эът садарының талазы-биле чыл планын күүседиринге Мөңгүн-Тайга, Кызыл районнар чарыштың мурнуку одуруунда чорууп турар. Олар пландан артыкка 2471 центнер эътти дужааган. Республиканың ажыл-агыйларының чүгле тозу чыл планын күүсеткен. Тодаргайлаарга, ССРЭ-ниң 60 чылы, Карл Маркс аттыг, «Улуг-Хая», «Тес-Хем», «Мөрен», «Чаа орук», «Көк-Тей», «Шамбалыг» совхозтар болгаш куш фабриказы оларга хамааржыр.

Бай-Тайга, Улуг-Хем, Таңды, Тожу, Каа-Хем районнар бо чылын эът садарын эрткен чылдың деңнелинден дыка кудулаткан. Күрүнеге хөй эът дужаар Улуг-Хем, Таңды, Бии-Хем, Каа-Хем районнарның ажыл-агыйлары күрүне мурнунга улуг өрелиг арткан. Оон дора байдал Тожу, Бай-Тайга районнарда, олар планын 62,4—67,0 хуу күүседип, республика көргүзүүн кудуладып турар.

«Кара-Хөл», «Мурнакчы», «Найырал», «Революцияның чалбыыжы», «Өөк», «Май 1», «Совет Тыва», «Бурунгаар», «Ленинчи орук», «Улуг Октябрь», «Сукпак» совхозтар чыл планын 70 хуу безин чедирбээн. Ынчангаш ам-даа чыл төнчүзүнге чедир ажыл-агыйлар 33670 центнер эътти дужаар ужурлуг.

Күрүнеге дүк садарының чыл планын сес район ажыр күүсеткен. Республиканың күрүнеге дүк дужаар ужурлуг 59 ажыл-агыйларының чүгле 18-зи чыл планын күүсеткилээн. ССРЭ-ниң 60 чылы аттыг, «Мөген-Бүрен», «Тыва», «Күш-ажылдың хостуу», «Май 1», «Совет Тыва», «Тиилелге», «X Улуг хурал» совхозтар планын дыка ажырган.

Чоннуң хуузунда шээр малындан күрүнеге дүк садарының планын республика 172,9 хуу күүседип, пландан ажыр 901 центнерни хөйнү саткан. Ол талазы-биле Бай-Тайга, Мөңгүн-Тайга, Чөөн-Хемчик районнар 2,2 катап ажыр боттандырган. Артканнары планын база дыка ажырган.

Бии-Хем, Каа-Хем, Өвүр, Таңды районнарның күрүне мурнунга өрези улуг болуп арткан. Чыл төнчүзүнге чедир бар аргаларны ажыглап, 476 центнер дүктү дужаар ужурлуг. Ажыл-агыйлардан «Хемчик», «Коммунизмче орук», «Россия», «Бурунгаар», «Кызыл тук» (Каа-Хем) совхозтар планнарын 70 хуу безин чедирбээн.

Чыл төнчүзүнге чедир эвээш хуусаа арткан. Ынчангаш чыл планының күүселдезинге бүгү күштү мөөңнээри ажыл-агыйларның удуртукчуларындан негеттинип турар.

Он бирги беш чылдың үшкү чылында мал ажылының продуктуларын күрүнеге садар, чылдың планныг онаалдаларын республиканың районнарының, совхозтарының күүседип турарының байдалы мындыг-дыр. Ынчангаш чыл планын күүседиринче кол-да кичээнгейни углап, бар арга-курлавырларны долузу-биле ажыглаар. ССРЭ-ниң составынга Тываның эки тура-биле киргениниң 40 чылынга алдар болдурган күш-ажылчы чарышты улам калбартыр херек.

БАШТАЙГЫЛАРНЫҢ БИРЭЭЗИ

Кызылдың пассажирлер АТБ-зиниң чолаачылары Улуг Октябрьның байырлалынга уткуштур социалистиг чарышта көдүрлүүшкүннүг киржип турар. Ында В. Н. Кулештиң мурнакчы бригадазы үшкү кварталда 33.997 рубльдиң орулгазын киирген, азы ол талазы-биле планын 114,7 хуу күүсеткен. Бригададан 7 чолаачы беш чылдың үшкү чылының планныг онаалдазын хуусаа бетинде күүседипкен, ам 1984 чылдың үлүүнде ажылдап турар. Ындыг шалыпчыларның аразында хандырылганың культуразының талазы-биле эң эки экипаж деп атты чедип алган, келир чылдың февральдың үлүүнде ажылдап турар Л. В. Бойко биле В. А. Серёдкинниң экипажы база бар.

Бригаданың чамдык көргүзүглери мындыг: үшкү кварталдың планын 114,7 хуу, сентябрь айның 117 хуу күүсеткен. Эрткен 9 айларда бригада 2654 кг кывар-чаар материалдарны камнап алган.

Валентин Николаевич Кулештиң бригадазы — пассажирлер АТБ-зинде керээлиг ажылдаар аргаже шилчээн баштайгы бригадаларының бирээзи. Элээн каш чылдарның дургузунда бригада дешпилгелиг арганы шиңгээдип алыр талазы-биле кызымак ажылдап келген.

Бригаданың ниити шаңнал фондузун сапаары, ону кижилерге хуваары, бригадалар аразында чарышты түңнээри — бо бүгү бригаданың ажылының кол көргүзүглеринден хамааржыр. Азы ол дээрге машина-шакты чедир ажылдааны, орулга киирер планының күүселдези, шимчээшкинниң үргүлчүлелдиин хандырары болгаш оон-даа өске көргүзүглер болур. Бригаданың ажыл-амыдыралынга хамаарышкан айтырыгларны бригада чөвүлели боду шиитпирлеп турар. Чижээ, чолаачы бүрүзүнүң норма-шагын күүсеткенин, сагылга-чурум хажыдыышкынын болдурбааның, хөй-ниити ажылынга киржилгезин, ажылга хамаарылгазын барымдаалап тургаш, шаңнал фондузун хуваарынга бригада чөвүлели дорт киржип турар. Ынчаар чурумчутканы, бир талазында, ажылды организастаарынга таарымчалыг, ийиде, чолаачы бүрүзүнүң ажылга бот-харыысалгазын, сонуургалын бедидип турар.

Хоорайның № 15 болгаш 6 маршруттарын хандырып турар бо бригаданың ажыл-херээ чедиишкиннинг чоруп турары ында чолаачыларның демниг, кызымак ажылының түңнели. Г. Г. Ростовцев, М. А. Огородников, олар 1984 чылдың февральдың үлүүнде ажылдап турар.

Мурнакчы чолаачы П. П. Щегониниң социалистиг хүлээлгезинде үшкү квартал планын 106 хуу күүседири көрдүнген болза, херек кырында ол кварталдың 138 хуу күүсеткеш, өске-даа негелделер талазы-биле эки көргүзүглерлиг болуп, пассажирлер АТБ-зинде «Эң эки чолаачы» атты чедип алган. Павел Павлович беш чылдың үш чыл планын хуусаа бетинде күүсеткеш, ам келир чылдың апрельдиң үлүүнде ажылдап турар. Үш чыл планын күүседипкен М. И. Клиев, Ш. К. Шереме олар база чарыштың мурнуку одуруунда, эш-өөрүнге эки үлегер-чижекти көргүзүп турарлар.

Бо бригаданың ажыл-херээ чедиишкиннинг чоруп турары бригадир Валентин Николаевич Кулештиң ажылга организакчы талаларын көргүзүп, маршрутка бригада кежигүннериниң ажылын билдилиг организастааныңдан кончуг хамааржып турар. Бригаданы быжыг коллектив кылдыр каттыштырып, найыралдыг, чаңгыс демниг ажылдап шыдаар кылдыр болдурганы беш чылдың шалыпчызы, бригадир В. Н. Кулештиң чогаадыкчы, кызымак ажылының кескү херечизи.

Н. ООРЖАК.

ХУУСАА БЕТИНДЕ

Чадааның үлетпүр комбинадының коллективи Октябрьның байырлалынга уткуштур социалистиг чарышка бедик көдүрлүүшкүннүг киржип турар. Ында чугай өрттедир болгаш пилорама цехтери чарыштың мурнуку одуруунда. Ол ийи цех октябрьның планын хуусаа бетинде күүседипкен.

Чугай өрттедир цех октябрьда 680 тонна чугайны бээр планныг тургаш, херек кырында октябрь 24-ке чедир 800 тонна чугайны өрттедип, белеткээн. Ажылчыннар Кожан-оол Соян, Доржу Сат, Олег Соян, Ойдупаа Ооржак олар болгаш оон-даа өскелер эки ажылдап турарлар.

Ай планындан ажыр ам-даа хөй продукцияны немей бүдүрер дээш цехтерниң ажылчыннары күжениишкиннинг ажылдап турарлар.

М. КОЖЕЛДЕЙ.

БИСТИҢ ЧУРТУВУСТА

МУРНУУ-САХАЛИНСК. Сахалинниң тараажыларының бедик мергежилиин, техниканы долузу-биле ажыглааның ачызында ында картофель ажаап алыышкыны шалыпкын доозулган. Ажаап алыышкын үезинде ортулукка хаттыг чаъстыг хүннер үргүлчү боор турган. Картофельди чүгле кургадып, арыглаан соонда ам шыгжамырже урган.

КИРОВОГРАД. Областың Новоархангельск районунуң «Коммунизмниң херели» колхозунуң механизаторлары чигир свёклазының рекордчу дүжүдүн ажаап алганнар. 1200 гектар шөлдүң бир гектарындан-на 500 центнер чигирниг дөстерни алган. Ярошовтуң заводунче чиг-эттиг сөөлгү автопоездиниң чоруткан.

ЧАРДАРА. (Чимкент область). Чардара районнуң рис шөлдери ак-тараазының байлак дүжүдү-биле өөреткен. Кызыл-Кумнуң девискээринде тараан 21 муң гектар шөлдүң бир гектарындан-на планнаанындан он чеди центнер хөй — барык 59-59 центнер ристи ажаап алган. Комбайн болгаш транспорт экипажтарының ажылының ээлчеглиг аргазы мурнукузундан барык ийи неделя эрте ажаап алыышкынны доозар арганы берген.

ДОНДА РОСТОВ. Чазын чаштырып турыыр тараа болгаш тараа бобы культураларының үрезиннерин арыглап, белеткээр ажыл Донnуң ажыл-агыйларында калбарган. Тараа арыглаар бүгү механизмнерни ажылдың узаткан графигинче шилчиткен. Областың хөй-хөй колхозтары болгаш совхозтары тарымал тооруктуң болгаш чаңгыс база хөй чылда үнер сигенниң үрезиннерин кургадып, арыглаарынче кирген.

(СЭТА).

СЭТА-ның медеглели

Бүрүн эргелиг, хамаарышпас Гренада күрүнеге удур октябрь 25-те чепсектиг интервенция эгелээн. АКШ-тың шериг корабльдериниң деткимчези-биле америк десант шериглерин ортулукка дүжүрген. Гренадада америк хамаатыларга чүү-даа кыжанмайн турар дугайында Гренаданың эрге-чагыргаларының дорту-биле медеглээни эки билдингир турбуже, ында америк хамаатыларның айыыл чок чоруун хажыдар деп хоозун чылдак-биле халдаашкынны кылган. «Кижилерниң эргелериниң» дугайында сагыш салыышкын-биле бодунуң ол хөделиишкиннери болдунган деп, Вашингтон база бадыткап турар.

Бүдүн чоннуң хостуг, бүрүн эргелиг догунмаар эргезин «кижилерниң эргелериниң» дугайында сагыш човаашкын дээр чылдак-биле ханга бораарын кажан оралдажып турар болганда, ындыг медеглелдерден артык турамык болгаш авыяастыг чүве черле чок! Кымга-даа, чүнүң-биле-даа кыжанмайн турар бичии чурттуң тайбынга ынак улузунга удур херек кырында чепсектиг агрессия дугайында чугаа болуп турар-дыр. Ол агрессияның сорулгазы — Гренадада ниитилел тургузуун дүжүрер. Вашингтонга күзенчиг ёзу-чурумнарны гренада улуска күш-биле албадаар, Латин Американың болгаш өске-даа черлерниң хосталгага ынак улустарын коргудар дээн оралдажыышкын-дыр.

Гренадага хамаарыштыр бодунуң хөделиишкиннери-биле Американың Каттышкан Штаттарының чазаа делегей эргезиниң ниити хүлээп көрдүнген норма-чижектерин шуут-ла херекке албайн, Каттышкан Нациялар Организациязының Уставының бедик принциптерин малгашка борай таптай базып турар-дыр. Ол дээрге бодунуң эжелекчи сорулгаларын чедип алыр дээш улустарның тускайлан хөгжүүр эргезин херекке албайн, улустарның тура-соруунга, делегейниң хөй-ниити санал-оналынга ажык болгаш каржы чөңгээни Вашингтоннуң кылып турарын Гренадаже дээрбечи халдаашкын тодаргай көргүзүп турар-дыр.

Гренадага удур Каттышкан Штаттарның агрессиязын Совет Эвилели шиитпирлиг буруу шаап, ук агрессияны тайбынга болгаш кижи төрелгетенге удур кем-буруулуг үүлгедиг кылдыр санап турарын медеглээр кылдыр СЭТА төлээлеттирген. Вашингтоннуң кара туразында дерзии хөделиишкиннеринге болгаш дүрүм чок үүлгедиглеринге удур быжыы-биле туржуру, гренада улусту камгалажыры бүгү күрүнелерниң болгаш улустарның хүлээлгези болуп турар.

Гренаданың улузунга удур агрессияны соксадыр, хамаарышпас ол күрүнениң девискээринден эжелекчилер доп-дораан үнүп чоруур ужурлуг.

Национально-
краеведческий
отдел

ЧАРЫШКА КОММУНИСТЕРНИҢ РОЛЮ

Партийжи амыдырал

СЭКП-ның XXVI съездизиниң, партия ТК-ның май (1982 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш бистиң совхозтуң ишчилери бо чылын бедиткен социалистиг хүлээлгелерин алгаш, ону күүседири-биле күш-ажылчы маргылдааны ажыл-агыйның бүдүрүлге адырының бүрүзүнде калбарткан. Ону партия организациязы удуртуп турар. Организакчы политик-массалыг ажылды чарыштың дээштиин бедидеринче, продукция бүдүрүлгезин көвүдедиринче, ооң шынарын экижидеринче, мурнакчы дуржулганы нептередиринче, экономиканың, камналганың чурумун сагыырынче, күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээрлер-биле демиселди күштелдиреринче угландырган бис.

Партия организациязы чарышка ажыл-ишчи бүрүзүн хаара тудар, олар бүдүрүкчүлүг ажылдаарын чедип алыр хемчеглерин чорудуп турар. Ону чедиишкинниг боттандырарынга социалистиг хүлээлгелер улуг рольду ойнаан. Ынчангаш күш-ажылчы коллектив бүрүзү чыл эгезинде боттарының бар аргаларын, курлавырларын санап көргеш, кылыр ажылдарын тодарадыр. Ооң соонда планныг онаалдаларны болгаш хүлээлгелерни күүседир дээш күш-ажылчы маргылдаа эгелээр.

Чарыштың түңнелдерин айлап, кварталдап, сезоннуг ажылдар үезинде чеди, он хонуктап үндүрерин доктааткан. Тиилекчилерге шилчиир тукту, вымпелдерни, белектерни тыпсып турар. Чарыштың түңнелдерин коллектив бүрүзүнүң хуралынга чугаалажып турар, аңаа эки ажылдаан кижилерни демдеглеп, шаңнаары-биле чергелештир, чарыштың организациязында, политмассалыг ажылда, күш-ажылдың сагылга-чурумунда четпестерни илередир, ону эдериниң тодаргай хемчеглерин ап келген. Ол чорук чарышты дээштиг организастаарынга салдарын чедирген.

Совхозтуң ажыл-ишчилери күш-ажылчы маргылдаада калбаа-биле хаара туттунган, ынчангаш планныг онаалдаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин чүгле күүседир эвес, ажыр боттандырар дээш демиселди күштелдирген. Ооң түңнелинде бо чылдың эрткен тос айларының даалгалары чедиишкинниг күүсеттинген. Бо чылын ажыл-агый күрүнеге 700 тонна эътти дужаар тургаш, хуусаа бетинде 965 тоннаны саткаш, онаалдазын 137 хуу боттандырган. Чыл төнчүзүнге чедир ам-даа 800 тонна эътти садар немелде хүлээлгени алган. Сүт-бараан фермазының ажылдакчылары сүт бүдүрерин көвүдедир дээш боттарының аргаларын база курлавырларын чөп ажыглап келгениниң ачызында күрүнеге 740 тонна сүт садар тургаш, 686 тоннаны берген, азы чыл планын 92 хуу күүсеткен. Малдың баш санын өстүрериниң планныг даалгалары күүсеттинип турар.

Ажыл-агыйның мурнунда салдынган сорулгаларны чединишкинниг шиитпирлээрде күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаары чугула болуп турар. Ынчангаш бо айтырыгны совхозтуң партия организациязының, партбөлүктериниң, күш-ажылчы коллективтериниң хуралдарынга чугаалашкаш, сагылга-чурумнуң болгаш социалистиг чарыштың байдалын ханы анализтээш, шыңгыы четпестерни илереткеш, ону экижидер тодаргай хемчегни ажылдап кылган. СЭКП ТК-ның ноябрь (1982 ч.) база июнь (1983 ч.) Пленумнарының шиитпирлерин, «Күш-ажылдың социалистиг сагылга-чурумун быжыглаар талазы-биле ажылды күштелдирер дугайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң доктаалын, Күш-ажылчы коллектив дугайында хоойлуну ажылчы чоннарга политинформаторлар, агитаторлар таныштырып, тайылбырлап, калбаа-биле ону коллективтерниң ажыл-ижи, амыдыралы-биле холбаштырган. Сагылга-чурумну быжыглаарында ол салдарлыг болган. Бо болза каш хонуктуң эвес, бистиң хүн бүрү доктаамал чорудар ажылывыс болур.

Көк-Тей сүт-бараан фермазының саанчыларының, инек кадарчыларының аразынга күш-ажылдың, хөй-ниитиниң сагылга-чурумун үрээр, оон уламындан планныг онаалдалар күүсеттинмейн баар таварылгалар мооң мурнунда турган. Ында партия бөлүү (удуртукчузу Б. Д. Сат) хөй-нити организациялары-биле кады сагылга-чурумун экижидер сорулганы салгаш, бир демниг ажылдап киргеннер. Ажыл шагы үскен, хөй-ниитиниң чурумун үрээн, арагалаан таварылга бүрүзүн олар аңаа эрттирбейн үргүлчү чугаалажып, буруулуг кижилерни хемчег ап турган. Оон-биле чергелештир оларның планныг онаалдаларны, социалистиг хүлээлгелерни канчаар күүседип турарын айтырып, чогуур арга-сүмелерин, чагыгларын берип келген.

Планныг онаалдаларның күүселдезин чедип алыры-биле база чарышты дээштиг организастаар дээш саанчыларның хүн бүрү саггган сүдүн, ооң шынарын самбырага бижиирин чурумчуткан. Ону коммунист Любовь Оюн ак сеткилдиг күүседип турар. Бо хемчеглер ферманың сүт бүдүрүлгезин көвүдедиринге дузалаан. Ынчангаш районнуң мурнакчы фермаларының санынга кирген. Саанчылар коммунистер Нина Чадамба, Сара Арандол, Раиса Бай-Кара хүлээлгелерин чединишкинниг күүседип, күш-ажылчы маргылдааның мурнуку одуруунда чоруп турар. Нина Чадамба эрткен чылын республика чемпиону болган. Коммунист саанчылар чүгле боттарының ажылын ак сеткилдиг күүседип турар эвес, хөй-ниитиниң херээнге идепкейлиг киржип турарлар. Сара Арандол Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады, Нина Чадамба партия Кызыл райкомунуң кежигүнү. Фермада эмчи, партбюро кежигүнү Н. Ч. Дингил-оол, совхозта комсомол организациязының секретарының оралакчызы СЭКП кежигүнүнге кандидат Фаина Монгуш социалистиг чарышты дээштиг организастаар хемчеглерни ап турар.

«Көк-Тей» совхозтуң партбюрозу ажыл-ишчилерниң ортузунга чарышты дээштиг организастап тургаш, оларның Совет Тываның 40 чылынга төлептиг уткуражырын, он бирги беш чылдың планныг онаалдаларын ажыр күүседирин чедип алыр дээш ажылдап турар.

С. ЗАЙЦЕВ,
«Көк-Тей» совхозта партбюро секретары.

ИДЕПКЕЙЛИГ КИРИШКЕНИНДЕН

Эртенгиниң чеди шакта совхозтуң машина-трактор мастерскаязынга ажылчыннар чыглып келир. Совхоз дирекциязы дүүңгү ажыл-ишти анализтевишаан, ол хүннүң ажыл хуваалдазын кылыр. Чолаачылар, механизаторлар рейсче үнериниң бетинде, эмчи шинчилгезин эрттирери чаңчыл болу берген. Бир эвес кым-бир кижи ажыл шагындан озалдап, өске-даа сагылга-чурум хажыткан болза, автоинспекция чөвүлели биле профэвилел комитединиң каттышкан хуралынга хемчээн ап, чугаалажып турар. Бо бүгү корум-чурумну быжыглаарынга, кижи бүрүзүнүң бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга, онаашкан ижинге ээ-харыысалгалыг болурунга идиглиг болуп келген.

«Күш-ажылдың социалистиг сагылга-чурумун быжыглаар талазы-биле ажылды күштелдирер дугайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң доктаалын бистиң Тес-Хем районда «Тес-Хем» совхозтуң МТМ коллективи ханы чүүлдүгзүнүүшкүн-биле уткаан. Ук документиде айыткан сорулгаларны амыдыралга боттандырар талазы-биле хемчеглерни коллективте партия, профэвилел организациялары ап чорудуп турар.

Машина-трактор мастерскаязында ниитизи-биле 120 хире кижи бис. Оларның 50-и чолаачылар, 32-зи трактористер. Артканнары аңгы-аңгы ажылдарда хаара туттунган. Коммунистер — 18. Олар коллективтиң кол өзээ чүве болганда, ажыл-ишке, хөй-нити ажылдарга үлегерлиглер.

Яндаа Идамга удурткан тос кижи кежигүннүг профэвилел комитеди социалистиг чарышты үениң негелдезинге дүүштүр организастаарынче, кижилерниң күш-ажылчы идепкейин бедидеринче угланган хемчеглерни ап, боттандырып келген. МТМ-ниң коллективинде тус-тус бригадалар, звенолар аразында социалистиг чарыштыг ажылдап турар. Социалистиг чарышты түңнеп тура, планның күүселдезинден аңгыда, ажылдың бүдүрүкчүлүүнче, шынарынче, күш-ажылчы сагылга-чурумче база коллективте ажылчыннарның хөй-нити ажылга киржилгезинче онза сагышты салып турар бис. Чарыштың сөөлгү түңнелин көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының хүнүн таварыштыр үндүрген. Ынчан Байыр-оол Лакпага удурткан хову-трактор бригадазы бирги черни ээлээн. Бо бригаданың кежигүннери күскү дүжүт ажаалдазынга өске бригадалардан идепкейлиг киришкенин үнелеп, 150 рубльдиң өртектиг бараанналары-биле шаңнаткан.

Ниитиниң малынга четчир чем-суурну белеткежиринге Седен-оол Седип-оолдуң баштаан бригадазы эки киржип келген. Чарыштың түңнелинде он кижи составтыг бо бригаданың кежигүннери бирги черже үнген. Олар районнуң болгаш совхозтуң бригадалар аразында шилчиир чоруур вымпели-биле шаңнадып, кижи бүрүзүнге «Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы» хөрек демдээн тывыскан. Комбайнерлер Ширин Оюн, Анатолий Соңгукчу, Самбуу Чооду, тракторист Герасим Бора олар чединишкиниг күш-ажылы-биле өскелерге үлегерлиг. Аныяктарга үлегерлиг көскү ажылы дээш хоочун чолаачы Тараа Дойнурга совхозтуң «Эң эки чолаачызы» деп вымпелди тывыскан.

Аныяк кижини кижизидер, ооң аажы-чаңын төлептиг кылдыр хевирлээринге коллективке хоочуннарның үлүү биче эвес. Чижээ, токарь коммунист Чамыяң Кодуу, район Совединиң депутады Тыва АССР-ниң алдарлыг чолаачызы Сулдум Чооду олар аныяктарны ажылга өөредир, боттарының арга-дуржулгазын дамчыдар талазы-биле элээн ажылдарны кылып келген. Аныяктар Виктор Чооду, Ким Монгуш, слесарьлар Сүге Сүлдүм, Ензак Шолбан, Максим Токпураа, Ахмет Чооду олар дагдыныкчылардан дудак чок ажылдап турар.

Коллективте хөй-ниитиниң автоинспекция бөлүүн Арбын-оол Тас удуртуп турар. Олар профэвилел комитеди-биле быжыг харылзаалыг ажылдап, ажыл шагы үзер, озалдаар болгаш сагылга-чурумнуң өске-даа хажыдыышкыннары болу бээр таварылгада, ындыглар-биле шыңгыы беседаны чорудуп, 5—15 чедир рубль штраф-биле торгап турар. Ынчангаш сөөлгү үеде коллективке чылдагаан чок черге ажыл шагы үзер кижи барык чок апарган. Ажылчыннарның демдеглел кылыр тускай дептерин тургускан.

С. ИРГИТ,
МТМ эргелекчизи.

Херээженнер чөвүлелдеринде

ИВИЖИ, АҢЧЫ, ТУДУГЖУ...

Ыраккы Тожу белик, агаар-бойдузу кадыг-шириин-даа болза, кайгамчык чараш чурумалдыг оран. Оон делгемнеринде көдээ суурлар чаптылып, улус ажыл-агыйы чыл бүрүде сайзырап орар. Ол бүгүге күш-ажылчы улуг үн киирип чоруур ажыл-ишчилерниң чартык кезии—ажылгыр, эрес-кежээ херээженнер. Ылангыя районнуң бир улуг ажыл-агыйы —«Тоора-Хем» совхозка барган кижи ивижи, аңчы, тудугжу, хойжу, саанчы, башкы, эмчи-даа хөй-хөй херээженнерниң эки ажылдап чорууруңга чоргаарланыр.

Бо совхозтуң төвү —Адыр-Кежиг суурнуң кол кудумчузун өрү хаптар сен, көрүштүг-ле. Ында чуртталга бажыңнары, культура албан черлери, ясли-садтар, өске-даа тудуглар чаптылган. Ийи аал иштичурттаар чаа бажыңнын тудуунда совхозтуң тудуг бригадазы кидин түлүк ажылдап турар болду. Бо кудумчунуң ийи кыдыында чаа штакетниктерни кылганы көскү. Суурнуң өске-даа кудумчулары арыг, көрүштүг. Ясли-садты, культура, школа албан черлерин, эмнелге салбырын кышка удур септеп чугайлап. Будаап кижилерниң чымыштыг ижи каракка көскү. Ол бүгүнү суурнуң ажыл-ишчи херээженнери башкарып турар.

— Адыр-Кежиг суурда херээженнер чөвүлели —районда эки ажылдыг чөвүлелдерниң бирээзи—деп, партия райкомунуң секретары Анна Шараевна Шыыраптың чугаалааны долу үнделзинниг.

Адыр-Кежиг ортумак школазының башкызы Валентина Ондар ук чөвүлелдиң даргазы. Херээженнерниң совхоз бүдүрүлгезинге киржилгезин, Совет Тываның 40 чыл болурун төлептиг уткуур дээш оларның канчаар белеткенип турарын, агиткварталар болгаш күш-ажылчы коллективтер, саанчылар, малчыннар аразында социалистиг чарыштың хайныкканын биске таныштырды.

Аъш-чем программазын боттандырарынга комсомолчу-аныяктарның Көк-Чар сүт-бараан фермазы идепкейлиг киржип, бо чылдың эрткен айларында чединишкинниг ажылдаан. Ферманың коллективи планныг онаалдаларын күүседип, кыштаглаашкынга бүгү талалыг белеткенмишаан, сүттүң шынарын экижидер дээш бүгү күштү мөөңнээн. Ында саанчыларның одуруунга ортумак эртемниг аныяктар чыл бурунде немежип кээп, хоочуннар оларны дагдынып алгаш, саанчының чымыжынга өөредип турар. Комсомолчу Татьяна Лузужук чеди чыл бурунгаар фермага ажылдап кирген. Бо чылдың бирги чартыының түңнели-биле ол саанчылар аразында чарышка үшкү черни ап, мактаткан.

А мурнакчы саанчы, СЭКП кежигүнүнге кандидат Каракыс Күш-ооловна Бараанпы совхоз дирекциязы, партком, көдээ Советтиң күүскому Венгрия баар халас путёвка-биле шаңнаан. Ферманың саанчылары, кадарчылары каас, чараш бойдустуг Кужурлуг-Хөлдүң кыдыында бичии-бичии шевергин бажыңнарда чурттап турарлар. Оларның иштинге кире бергеш көөрге арыг-силиг. Саанчылар хостуг үезинде фермадан ырак эвесте кат-чимистиг арыгже кирип, янзы-бүрү каттарны чыып, вареньелеп алгылааннар.

Совхозта херээженнер чөвүлели план ёзугаар малчыннарже шефтээшкиннерин удаа-дарза кылып. Аъш-чем программазын боттандырарынга, амыдыралдың культуразын бедилеринге хамаарыштыр лекция, беседаларны хөй удаа организастаан. Малчыннар коланнарының төптеринге «Школаның үнү» деп хана солунну удуунар аайы-биле үндүрүп турар. «Ургуларга ада-иениң үлегери», «Таакпы, араганың хоразы», «Хостуг үениң канчаар шын ажыглаары?», «Тывам бөгүн» өске-даа темаларга лекцияларны агиткварталар дамчыштыр ада-иелерге, аныяктарга номчаан. «Аялга», «Өдүген» агиткварталар херээженнер ортузунга ажылды чогаадыкчы ёзу-биле организастаан, бирги, ийиги черлерни ээлээннер.

Күш-ажылга, хөй-ниитиниң ажылынга идепкейлиин көргүспушаан, ажы-төлүн эки өөредип, төлептиг аажы-чаңга кижизидип чоруур, үлегерлиг херээженнер ында хөй. Мурнакчы малчыннар Б. Чуктерек, К. Аалчынмай, А. Чечекмаа, башкылар: район Совединиң депутады Д. Балашпай, улус өөредилгезиниң тергиини Б. Ондар, аныяктар дагдыныкчызы уран-шевер мастер Х. Бараап, Маадыр иелер Е. Самбайлык, К. Саргыжык оларны херээженнер чөвүлелиниң даргазы Валентина Ондар чоргаарал-биле мактаар болду.

Амгы үеде херээженнер чөвүлелиниң сагыш салыр чүүлдери-ле хөй. Ниитиниң малын малдап, ырак-узак коланнарда чурттап турар иви кадарчыларының, хойжуларының, саанчыларының, кадарчыларының амыдыралының культурлуг деңнелин ам-даа көдүрери, оларга өг-бүле библиотеказын организастаары, малчыннар шалын ап турар үеде Тываның чогаалчыларының чаа номнарын, мал ажылының талазы-биле номнарны садарын организастаары бир чугула ажыл болур. Чайгы үеде школачы бичии чаштар аалдарынга турар болганда оларга таарымчалыг кылдыр солун номнарны автолавка дамчыштыр садарын чон күзеп турар. Ол ышкаш Көк-Чар сүт-бараан фермазынга чайгы үеде ойнаар хол бөмбүү, шашки, шыдыраа чергелиг чүүлдерни бүрүп белеткээр.

Адыр-Кежиг суурга дузалал ажыл-агыйы сайзырадыры дыка эптиг болганда, өг-бүле бүрүзү хой, өшкүнү, хаваны, дагааны, бора тоолайны, инек ти тудары, ногаа, картофельди тарып өстүрери чугула айтырыг. Тожунуң агаар-бойдузу кадыг-шириин болганда, чамдык чурттакчыларның үлегерин эдерип, өг-бүле бүрүзү теплицаны кылыры күзенчиг.

Совхозта парткомнуң удуртулгазынга даянгаш, бо бүгү ажылдарны идепкейлиг чорудуп, ажылды улам сайзырангайжыдарының аргалары херээженнер чөвүлелинде бар.

Н. ТЫРТЫК-КАРА.

ӨРУ ТЫРТЫНАР ҮЕ КЕЛГЕН

Чөөн-Хемчик районнуң төвү —Чадаана хоорайны бистиң республикада чурттакчы чон талазы-биле улуг дээн хоорай санынга хамаарыштырып турар. Ол республика болгаш тус чер ужур-дузалыг үлетпүр бүдүрүлгелиг, хөй национальдарның төлээлекчилери ажылдап, чурттап турар, өзүп орар чалыы хоорай. Келир үеде ооң перспективтиг планнары, чаа-чаа тудуглары, ажыттынар бүдүрүлгелери эвээш эвес. Чадаана—Тываның барыын талакы зоназында каш районнарның белдири.

Чадаана хоорай улам хөгжүп, чаа-чаа тудуглар хүн бүрү немежип турар. Амгы үеде хоорайда үлетпүр-бүдүрүлге черлери, тудуг, транспорт, хандырылга, садыг организациялары ажылдап турар.

Ындыг-даа болза, хоорайның чаагайжыдылгазында, культура амыдыралында четпес чүүлдер хөй. Ында чаагайжыдылга, амыдырал хандырылгазы, чамдык чурттакчыларның талазындан сагылга-чуруму, культуразы куду деңнелде. Ленин, Малчын, Победа, Крестьянская кудумчуларда тарып каан ыяштар суг-биле хандырбаанындан кургап калгылаан.

Хоорай төвүнде садчыгашта тараан ыяштар база кургаан, ооң иштн боктуг, хирлиг, хөй-ле шил бузундузу долган. Үрелик сандайларга арагачылар чыглыр. Чамдык кварталдарда бөдүүн хевирниң стадионнары бар-даа болза, олар чедир ажыглаттынмайн турар. Уруглар ойнаар шолчүгештер чок. Хоорайны долгандыр кайы-даа чүгүнде бок, күзүрүм долган.

Төөгүлүг черлерни Чадаана хоорайда чок деп болбас. Тураскаал хевирниң оода бөдүүн стендилер, тураскаалдыг самбыралар тургузар ажылды чорутса чогумчалыг болгу дег. Тываның хөгжүлдези-биле холбашкан төөгүлүг болуушкуннар Чадаанага болгулаан. Аңаа хамаарыштыр музей филиалын тургусса кандыгыл? Чүгле школаларда музейлерден аңгыда, аңаа хамаарышкан чүүл хоорайда чок.

Хоорай иштинге автобустар ийи шугумга чоруп турган болза, ам чүгле чаңгызында А чунар-бажың чаңгыс. Аңаа оочурлаан чурттакчы чон хөй үе-шакты чидирип турар.

Совет Тываның 40 чыл оюнуң бүдүүзүнде ажылдап, чурттап турар бис. Ол юбилейге төлептиг ужуражыр дээш чаагайжыдылга талазы-биле Чадаана хоорай Совединиң күүскому боттуг хемчеглер алыр ужурлуг.

К. МОНГУШ,
М. ДУГАРЖАП.

МУРНУУ-ЯКУТСК КОМПЛЕКС

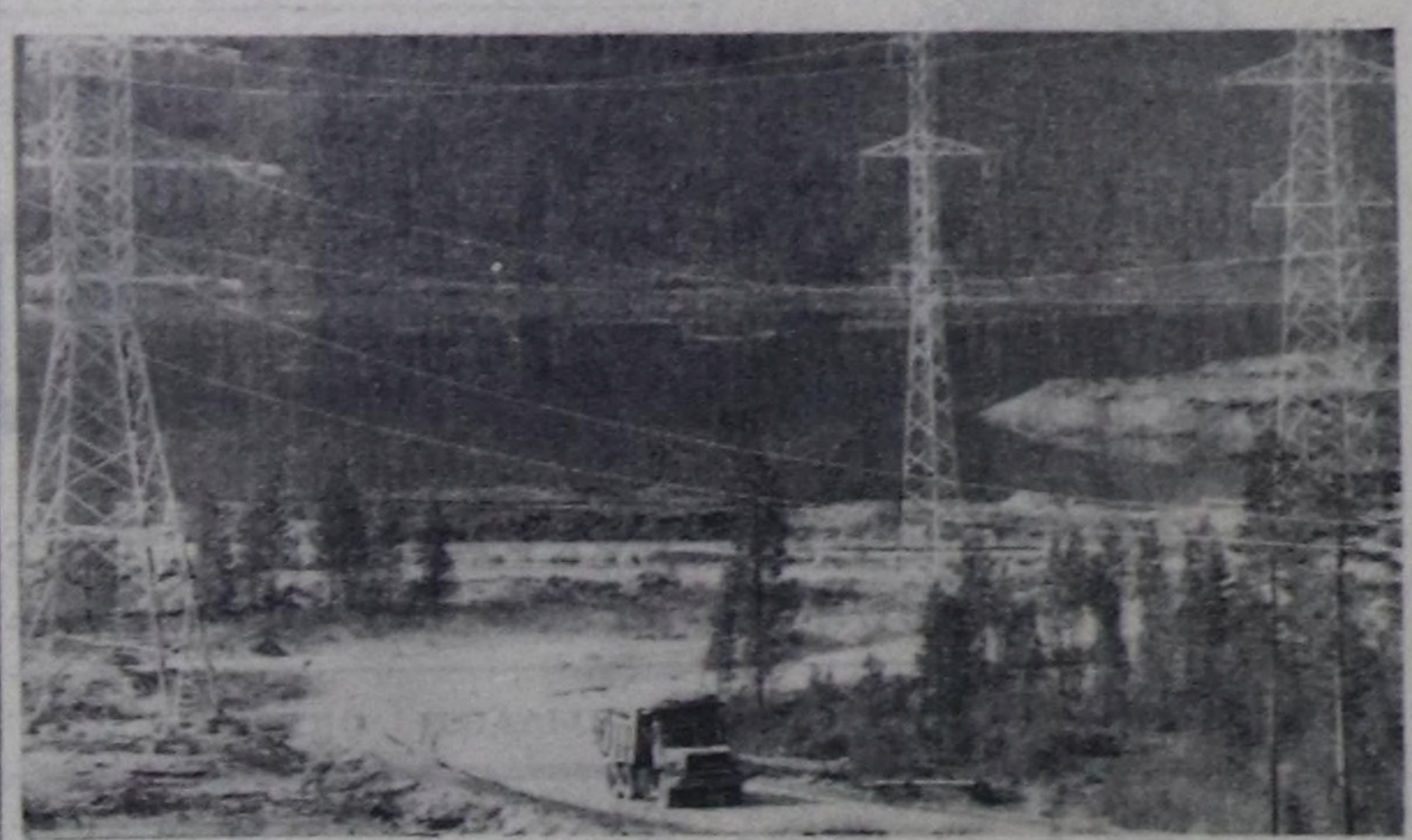

ЧУРУКТА: Нерюнгри ГРЭС-тиң электри дамчыдар шугуму.
А. Семехинниң фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

ТАҢДЫМ ТУРДА...

1983—1984 чылдарның күскү-кышкы аңныыр сезону келген. Бистиң тайга-таңдыларывыстан элбек өлүктү, аң эъдин, кат-чимисти, тооруктуну, мөөгүнү «Хемчик» аңныыр-тывыш ажыл-агыйының аңчылары чыл бүрү белеткеп, күрүнеге дужаап келген. «Хемчик» аңныыр-тывыш ажыл-агыйы он бирги беш чылдың үшкү, өзек чылының чайгы үезинде өлүк планы 5,8 муң рубль турда, ону 11,3 муң рубльге азы 198 хуу күүсеткен.

Өлүктүң өртээ 1983 чылдың январь 1-ден эгелеп өскени-биле бистиң аңчыларывыстың өлүк-тывыш ажылынга сонуургалы бедээн. Диниң, ас, күзен, ак коданның, киштиң өртек-үнези улгаткан. Ол ышкаш чепкениң, тарбаганның, дилгениң кештериниң өртек-үнези куду турганы-биле күрүнеге дужааттынмайн, өскээр чарыгдаттынып турган болгай, ам ол ажыктыг өлүк-тывышты бистиң аңчыларывыс хөйнү дужаары чугаажок.

Тывышчыларның ортузунга өлүк-кешти шын ажаар, камгалаар, кадагалаар, үе-шаанда кадырып, херип дужаар дугайында тайылбыр ажылдарын чоруткан. Өлүктүң шынарын бедидип, үрелиишкин чок болурун чедип алыры-биле капканы ажыглаары чугула. Бистиң «Хемчик» аңныыр-тывыш ажыл-агыйының складтарында янзы-бүрү капкалар бар. Чижээ ас, күзен, дилги, дырбактыг, бөрү капказынга чедир бар. Ол ышкаш диңни безин боолавайн, капка-биле тывыш ажылын чорудуп болур. Диң капказы база хөйү-биле келген. Бо бүгү капкаларны аңчылар ажыглап өөренири чугула.

«Хемчик» аңныыр-тывыш ажыл-агыйының аңчылары дөрткү кварталда 89 муң рубльдиң өлүүн тып, күрүнеге киирер дээш социалистиг чарышты улам калбарткан.

Штаттыг аңчылар бригадазының бригадири дуржулгалыг аңчы Давал Дамбаевич Ооржак бо аңныыр сезонунда 5 муң рубльдиң эки шынарлыг өлүүн бригадазы-биле күрүнеге киирер деп бедиткен социалистиг хүлээлгени алгаш, өскелерге үлегер-чижээн көргүскен. Аңчыларны аңнаарынга өөредип, оларга боттарының байлак дуржулгазын дамчыдып берип чоруур мурнакчы аңчыларга Николай Николаевич Баскаков, Очур-оол Таагылычович Ооржак болгаш өскелер-даа хамааржыр.

Партия, чазак долгандыр турар бойдусту камгалаарының, ооң байлаа — аң-меңни камгалап өстүрериниң дугайында база доктаамал сагыш салып турар. Ол дугайында СЭКП-ның XXVI съездизиниң шиитпирлеринде, партия, чазактың доктаал, хоойлузунда хөйү-биле айыткылаан. Районнуң партия, совет органнары база аңныыр-тывыш ажыл-агыйы хөй-ниитиниң ортузунга бо талазы-биле чамдык ажылдарны чорудуп турар.

Бистиң районнуң девискээринде Шеминиң заказниги (камгалалдыг чер) бар. Районнуң охотоведи Иван Владимирович Ятин, штаттан дашкаар инспекторлар бойдус камгалалының талазы-биле үнүүшкүннерни, рейдилерни кылып, чоңга массалыг тайылбыр ажылын чорудуп турар.

Ынчалза-даа бо чугула ажыл-херекте четпестер хөй. Аң-меңни, балыкты кайы хамаан чок кырып, төтчеглээр чоруктар ам-даа эвээш эвес. Аңнаарының чурумун аңчылар боттары безин үрей бээр таварылгалар тургулаар. Аңнаар үези четпээнде-ле дүгү чедишпээн кара диң боолаар чоруктар турган.

Өске черлерден келген ийи-чаңгыс кижилер кандыг-даа чөпшээрел, бижик чокка аң-балык төтчеглеп, чамдыкта түр керээ чарып алгаш аңнаар, оон туржук аңчыларны төөредип, улуг өртек-биле аң кежи садып алыр фактылар турган.

Совет база административ органнар, аңныыр-тывыш ажыл-агыйы болгаш бүгү хөй-ниити ындыг фактыларга удур шыңгыы хемчеглерни чорудар, тайганың аң-меңин ажыктыг, чөп ажыглаар хүлээлгелиг. Ниитизи-биле штаттыг болгаш эки туралыг аңчылары 400 ажыг кижи бистиң районнуң болгаш Барыын-Хемчик, Бай-Тайганың, Сүт-Хөлдүң аң-меңи элбек тайга-таңдыларынче аңнап үнерлер.

Оларны аңнаар черлеринге чедирер вертолёттар, машиналар, аъттар бар. Аңчыларга эргежок чугула аъш-чемни, ок-чемзекти четчири-биле белеткээн.

Аң-меңниң дүжүдү кайы черде кандыызын баш бурунгаар тодарадып, хайгааралды чоруткан. Аңчыларның Кара-Хемде баазазын септээн, оң чаа бажыңнарны немей туткан. Эрги бажыңнарның септелгезин кылган.

Аңныыр-тывыш ажыл-агыйының штаттыг аңчыларының аңнаар черлериниң девискээрин тодараткан. Аң-өлүктүң шынарын бедидериниң дугайында беседаларны чоруткан.

Ол ышкаш аңнаарының чурумун сагыыр, аң-меңни камгалалын шыңгыырадыр талазы-биле бистиң аңныыр-тывыш ажыл-агыйының тускай эртемниглери, егерьлер, инспекторлар контрольду күштелдирип, учёт-отчётту шыңгыырадыр ужурлуг. Бистиң аңчыларывыс бо сезонда алган социалистиг хүлээлгелерин кижи бүрүзү күүседиринге бүзүрелдиг.

А. ДОНГАК.
Чөөн-Хемчик район.

ШАҢДА ИШ

Улуг-Хем районнуң «Ак-Туруг» совхозта Монгуш Зотовтуң удурткап тараа бригадазында 8 звено ажылдап турар. Ында шупту 28 кижи хаара туттунган. Бо хүннерде ында ажыл-иш хайнышкыныг.

Совхоз Улуг-Ховунуң суггаттыг 110 гектар шөлүнүң бир гектарындан-на 25 центнер дүжүттү ажаап алган. Ол тарааның бирги арыглаашкынын кылырга, бок чок чыгыы болган. Ол тарааны келир чылдың үрезининге херегзээри-биле тускайлаан. Ында 340 тонна кызыл-тас бар. Ол ышкаш 250 тонна сула, 30 тонна чиңге тараа база келир чылдың үрезининге ажыглаттынар. Үрезинге хереглээр ол таараларның ийиги арыглаашкынын октябрь байырлалының бүдүүзүнде доозар болгаш складче шыгжаарын олар хүлээнгеш ажылдап турар.

Шаңда тараа кургадыр техниканы Шагаан-Арыгның сельхозтехниканың мастерлери кылып дооскаш, ажыглалга киирген. Аңаа Александр Кунгааны операторга өөреткеш, ону шенеп көөрү-биле ажылдадып көрген. Шыгы улуг тарааларны аңаа кургаткаш, мал чеминге немелде чем кылдыр ажыглаар.

Төп шаңда ажылдап турарлардан Соня Лопсаң, Сувак Седен, Ирина Кызыл-оол, Хава Шыырап, Мария Дамдын, комсомолчулар Роза Дандай-оол, Рита Дотпей-оол, Марина Бүрүн-оол болгаш өскелер-даа эрес-соруктуг ажылдап турар. Ында эдикчи мастерлер Михаил Анай-оол, Кызыл-оол Мактаң оларның ажыл-ижи база макталдыг.

Шаңда ажылдап турарларга аъш-чемниң хандырылгазы эки.

Ак-Туруг ортумак школазының 9 класстың башкылары Седип Соңгаажып, Чечек Чигжит оларның удуртулгазы-биле өөреникчилер тарааны сайгарып, кургадырынга дузалажып турар. Өөреникчилерден Мерген Кара-Сал, Роман Монгуш, Мерген Мичит, Байлак-оол Чүльдүм, Айыраа-Хуурак, Сергей Седипей болгаш өскелер-даа ажыл-ишке кызымаан көргүзүп турар. Шаңда ажыл-иш улам шапкынчаан.

С. СОТНАМ.

ҮРГҮЛЧҮЛЕВИШААН

Улуг-Хем районда «Ак-Туруг» совхозтуң механизаторлары келир чылдың дүжүдүнүп магадылалы болур күскү чер аңдарылгазын, дүжүт ажаалдазы эгелээрге билек-ле, дүжүдү ажааттынган шөлдерни саваңып ажаагаш, оон улаштыр чорудуп эгелээн.

Бо чылын совхоз ниитизи-биле 550 гектар черни аңдарар планныг. Ол планын совхозтуң механизаторлары бо хүннерде ажыр күүсеткен. Күскү аңгыс аңдарылгазында Т-150 маркалыг тракторларының башкарыкчылары Билдин-оол Кечил-оол, Мактаан Чымбалдай, ТД-75 тракторнуң тракторизи Аркадий Конгарак олар эки ажылдап, хүн үлүүн 130-150 хуу күүседип, шылгараанар. Күскү аңгыс аңдарылгазы үргүлчүлеп турар.

С. СОТНАМ.

Парлаттынмаан

чагааның изи-биле

ХЕМЧЭЭН АЛГАН

Таңды районда Көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязындан редакцияга чагаа келген. Хадың сүт-бараан фермазы-биле төп суур аразынга быжыглаан тускай автобустуң чогундан, аргыжылга бергедеп турарын ында бижээн.

Суур-биле сүт-бараан фермазының аразынга автобус удавас халыыр дээрзин ында профэвилел комитединиң даргазы Ч. Очур дыңнаткан.

Редакциядан: Көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязының директору Т. А. Хундановче шүгүмчүлелдиг чагааны чоруткан турбуже, келген харыыда ооң ат салбазаны негелде, хомудалга тоомча чогун бадыткап турар.

КАДАДЫН ТУРГУСКАН

Черби суурнуң чурттакчыларындан буга хереглеттинип турарының дугайында чагаа редакцияга келген. Ук чагаада хомудалды сайгарып көөрү-биле улус депутаттарының Кызыл райкүүскомунуң даргазы М. П. Бессмертных ол талазы-биле алган хемчеглерин редакцияга дыңнаткан.

Ооң кол уткасы болза, Черби көдээ Совединиң күүскому чурттакчы чоннуң хуралын чыггаш, аңаа тускай шиитпирни үндүргениниң түңнелинде, хереглеттинип турган буганы садып алган, оон кададын, ажаалдазын база организастаан.

ЧАГАА, ХОМУДАЛДАР-БИЛЕ...

Улус депутаттарының Чөөн-Хемчик район Совединиң социал хандырылга килдизинде ажылчы чоннуң чагаалары болгаш хомудалдары-биле ажыл дугайын районнуң улусчу контроль комитединиң хуралынга чугаалашкан. Социал хандырылга килдизи ажылчы чоннуң чагаа, хомудалдары-биле ажылды мурнуку чылдарга бодаарга экижиткен деп улусчу контроль комитединиң хуралы демдеглээн.

Чондан кирген билдириишкиннерин, чагааларны, хомудалдарны килдис тускай журналда бүрүткеп турар. Бо чылдың эрткен айларында чурттакчы чондан 44 чагаа, билдириишкиннер кирген. Оларның 16-зында материалдыг дузаламчы көргүзерин дилээн болган. Оон 14 дилегни хандырган. Ниити келген чагаа, хомудалдарга 41 харыы бердинген азы чоннуң дилээ хандыртынган. А ийи билдириишкинни үстүкү органнарже шиитпирлээри-биле чоруткан.

Килдистиң эргелекчизи, улуг бухгалтер болгаш участоктар инспекторлары хамаатыларны хүн бүрү хүлээп ап турарлар. Олар база-ла кажан, кандыг айтырыглыг, кымны хүлээп алганын тускай дептерлерде демдеглеп турар. Чылдың эрткен 9 айларында килдистиң ажылдакчылары янзы-бүрү айтырыглыг 401 кижини хүлээп алган. Келген кижилер колдуунда-ла пенсия кылдыраарының чурумунуң дугайында болгаш пенсия акшазының озалдап турарының дугайында айтырыглардыг болуп турар. Ол кижилерге килдистиң ажылдакчылары аас-биле харыыны берип турар.

Райкүүскомнуң социал хандырылга килдизинде ажылчы чоннуң чагаа, билдириишкиннери-биле ажылда четпестерниң бары хыналдадап илерээн. Улуг бухгалтер болгаш инспекторларның талазындан айтырыг тургускан кижилерге кандыг харыы бергенин, ооң күүселдези кандыг болганын журналга демдеглевейн турганы илерээн. Чижээ, хамааты А. Кууларның материалдыг дузаламчы бээрин дилээн билдириишкини журналда демдеглеттинмээн болган.

Хамаатыларны хүлээп алырын килдисте чурумчутпааның, ону кыска хуусаада чурумчудуп алырын хуралдан дааскан. Ол ышкаш социал хандырылга килдизиниң эргелекчизиниң хүлээлгезин күүседип турар М. Б. Ондарга ажылчы чоннуң чагаа, билдириишкиннери-биле ажылда бар четпестерни кыска хуусаада чайладырын дааскан.

Б. КУЖУГЕТ.

респ. БИБЛИОТЕКА им. А. С. Пушкина

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 248 (12338) | 1983 чылдың октябрь 28, пятница | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 3 коп

МОСКВА. Ленинчи комсомол аттыг автомобиль заводунуң коллективи ук заводта чоруп турар чаарты деринишкинни дүргедедир сорулганы бодунуң мурнунга салган. Ленинчи комсомолдуң адын эдилээн бүдүрүлгениң бо чылын беш-беш хүннерни бүдүрүлгени чаарты дерииринге ажылдаарын шиитпирлээн комсомолчулары «Чаарты деринишкинче комсомол сагыш салыр ужурлуг!» деп лозуң-биле ажылдап турар. Ол инициативаны калбартып, хөгжүдери кол конвейерден баштайгы «Москвич-2141» машинаның үнер хүнүн улам чоокшуладыптар.

ЧУРУКТА: чыып эптээриниң кол конвейери.

А. ШОГИННИҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

„Правда“ солуннуң айтырыгларынга Ю. В. АНДРОПОВТУҢ ХАРЫЫЛАРЫ

Айтырыг: Европага ядролуг боо-чепсектерни кызыгаарлаар дугайында Женевада совет-америк чугаалажыышкыннарда херектиң байдалы кандыг болуп турарыл? Ында кандыг-бир буруңгаарлаашкын бар ирги бе?

Харыы: Дугуржулганы чедип алырынче кандыг-даа буруңгаарлаашкын чугаалажыышкыннарда чок, ол хомуданчыг-дыр. Ында мурнуку хевээр муңгашталыышкынныг байдал артпышаан. Ол чүге ындыг болуп турарын. АКШ-тың эң-не бердинген эвилелчилери безин билип турар, чүгле ону ажыы-биле миннир дээрге, бөлүглежиишкинниң эрге-ажыктары оларга мооңдак болуп турар-дыр.

Ядролуг айыылдан Европаны чайладыр, бистиң дипке болгаш бүгү делегейге айыыл чок чорукту быжыглаар дээш Совет Эвилели дидим шиитпирлерни хүлээп алырынга белениин чугаалажыышкыннарның ийи чылдарның дургузунда бүзүреңгиг кылдыр бадыткап көргүскен. Европада ортумак ыракшылдың ядролуг чепсектерин кызырарындан эгелээш, тактиктиг-даа, ортумак ыракшылдың-даа ядролуг чепсээн бүрүн узуткаарынга чедир болдунар хемчеглерниң калбак хемчээлин бистиң киирген саналдарывыска айыткан. Кымның-даа — ССРЭ-ниң болгаш ооң эвилелчилериниң-даа, АКШ-тың-даа, барыын европа күрүнелерниң-даа эрге-ажыктарынга когарал чедирбес болгаш кайы-даа талага таарыжыр дугуржулгага эргежок чугула бүгү чүүлдерни ол саналдарда киирген.

АКШ база дугуржулга дээш туржуп турар болгаш байдалга таарыжыр чорукту чугаалажыышкыннарга көргүзүп турар апарган дээр хөөнүг хөй санныг медеглелдерни сөөлгү үеде Вашингтонда кылып турар. Ол бүгү медеглелдерни болгаш Женевага америк делегацияның чугаалап турар чүүлдерни ханызы-биле анализтеп көрген бис. Шынын алырга, ол америк туруш херек кырында чүгле сөстер болуп турар-дыр. АКШ-тың шугумунуң алыс утказы өскерилге чок арткан: америк чаа ракеталарны Европага эккеп тургузуп тургаш, ССРЭ-ден ыракта артык шериг күчүзүн бодунга хандырары болуп турар.

ССРЭ бодунуң ортумак ыракшылдыг ядролуг чепсектерин кызырарынче, а АКШ болгаш Соңгу Атлантика керээзиниң талазы-биле ооң эвилелчилери оларны көвүдедиринче угланган бодунуң боттуг эвес, чаңгыс талалыг туружун АКШ моон соңгаарда хевээр барымдаалаар болза — чугаалажыышкыннарга депшилгениң болдунарынга кордаан-даа херээ чок.

Айтырыг: Дугуржулганы чедип алырынга бүгү-ле аргаларның төнгени ол ирги бе?

Харыы: Ол хамыктың мурнунда АКШ-тан, ажыл-ишчи чугаалажып көрүүшкүнче шилчииринге ооң белениинден хамааржыр апаар. Каттышкан Штаттар бодунуң хөделиишкиннери-биле дугуржулганы болдунмас кылдыр ужуңкуже чедир-ле дугуржулганы дилеп тывырындан Совет Эвилели ойталавас.

Чаңгыс-ла, ынчалзажок чайлаш чок негелдени — ортумак ыракшылдың ядролуг чепсектериниң талазы-биле Европада күштерниң дең байдалын үреп болбас ужурлуг негелдени — сагывышаан, тодаргай шиитпирлерни тыварынга байдалды таарыштыр өөренип көөр чорукту илергейлеп келген болгаш илергейлеп-даа турар бис. Талаларның ол чепсектериниң деңнелин кызырып болур болгаш олар боттуу-биле кызыртынган турар ужурлуг, ынчалзажок күштерниң деңзигүүр байдалы өскерилге чок артар апаар.

Ол чүл дээрге, бирээде, америк чаа ракеталар Европага немей тургустунмас ужурлуг, чүге дээрге ол ракеталар НАТО-га ажыктыг кылдыр бүгү шериг-стратегтиг байдалды өскертиптер ийик. Ийиде, кайы-даа талада бар чогуур ыракшылдың ядролуг бүгү чепсектери кандыг-даа казыышкын чокка сапаттынган турар ужурлуг.

Ол чөптүг негелдеден ойталавас бис. Ынчаарга мындыг принципиалдыг туруштуң хемчээлинге байдалды таарыштыр көөр болгаш чогумчалыг чорукту илергейлээривисти база катап сагындырып каайн. Бо талазы-биле бистиң немелде чамдык базымнарывыс дугайын бөгүн чугаалап болур мен.

Бирээде. Чедирикчилерниң-даа (ракеталарның болгаш самолёттарның), оларда дайынчы октарның-даа талазы-биле ийи талаларга бир дөмей деңнелге чедир Европада ортумак ыракшылдың ядролуг чепсектерин кызырар дугайында дугуржуп алырынга белениң Совет Эвилелиниң илергейлээни билдингир болгай. Чамдык кижилер мынча деп айтырып турар: ракеталарда дайынчы октар талазы-биле бир чүүлүнде ССРЭ-ниң, а өске талазында — Англияның болгаш Францияның дең чоруун хандырар төлээде, НАТО-нуң ракеталар салып үндүрер установкаларының санындан эвээш установкалар Совет Эвилелинге бар болур апарза, ол чүнү капчаар ирги?

Бистер аңаа-даа чөпшээрежиринге база белен бис. Ынчаар кылыр болза, амгы үеде англи болгаш француз ракеталарның дайынчы октарының санын алырга, ССРЭ Европага СС-20 ракеталарның барык 140 салып үндүрер установкаларлыг артып болур. Тодаргайлаарга, Англияда болгаш Францияда бар ортумак ыракшылдың ракеталарын салып үндүрер установкалардан көзүлдүр-ле эвээш болур-дур.

Ийиде. Европага ракеталарны тургузарындан АКШ-тың ойталаары-биле кады кайы-даа талага таарымчалыг дугуржулга чедип алдынар болза, Совет Эвилели Европа зоназындан кызырар бодунуң бүгү ракеталарын чоон чүкче көжүрбейн, узуткаар ийик деп бистер ындыг-ла үр эвесте медеглээн болгай бис. Ындыг турбуже-ле, чамдык кижилер: Совет Эвилелиниң Европа кезээнде ракеталарны узуткаары-биле чергелештир сөөлүнде кээп чоон чүктен барыын чүкче октаптып болур шак-ла ындыг ракеталарның санын ооң чоон районнарынга көвүдедир бербес ирги бе?— деп база айтырып турарлар.

Ындыг айыылзыныышкын кандыг-даа үндезин чок. Ынчалза-даа ындыг чигзиниишкинни шуут чок болдурары-биле дорту-биле чугаалавайн: совет ракеталарны чоон чүктен барыын чүкче октавас; Европага ядролуг чепсеглениишкинни кызыгаарлаар дугайында дугуржулга чедип алдынганда база ол күштүг бооп эгелээнде, ол үеден эгелээш, ССРЭ-ниң чоон районнарынга СС-20 ракеталарны сайгара тургузары база-ла соксаттынган турар. Азия регионунга стратегтиг байдалга кандыг-даа боттуг өскерлиишкиннерниң болбас таварылгада бис ону шыңгыызы-биле барымдаалаар апаар бис. Ол дээрге, хамыктың мурнунда, АКШ ортумак ыракшылдың чаа ядролуг чепсектерин ССРЭ-ниң девискээриниң чоон кезээнге чедип болур районнарга тургуспас ужурлуг дээни ол-дур.

Үште. Кызырыышкыннарның соонда тала бүрүзүнге ортумак ыракшылдың ядролуг чепсээнин 300-тен хөй эвес чедирикчилери артарының дугайында бистиң саналывыс чогуур хемчээлдиг ужугуушкунувуң америк ужар чүүл чепсектерни дыка эвээжедир-дир деп чамдыкта чугаалажып турар.

АКШ-ка когарал чедирер сорулга бисте чок. Ындыг-даа болза, чүвениң чөвүн чугаалаар болза, ортумак хемчээлдиг черге хөделиишкинниң совет самолёттар өске чурттарда, олардан АКШ-тың девискээринге чедип болур чурттарда, турбайн турарын сагындырар апаар.

Ынчалза-даа бистер бо-даа талазы-биле немелде таарымчалыг чүүлдү илередиринге белен бис: моон мурнунда бистиң саналдаанывыстан боттуу-биле ылгалып-даа турар болза, ССРЭ-ге болгаш НАТО-га ортумак хемчээлдиг ужугуушкунунуң чедирикчи самолёттарын сан талазы-биле кайы-даа талага таарымчалыг деп чергелиг кылдыр доктаадыр. Ындыг деңнелдерниң тодаргай санын дугуржуп, ол ышкаш кызыгаарлаттынар чедирикчи самолёттарның составын тодараткан туруп болур.

Женевада чугаалажыышкыннарның киргени муңгаш байдалдан үнер арга бар. Ону чүгле ажыглаар херек. Бир эвес АКШ кайы-даа талага таарымчалыг болур дугуржулганы кылырынга шын күзелин илередир-ле болза, дугуржулганы ажылдап кылырынга хөй үе негеттинмес ийик.

Айтырыг. Совет Эвилели чаагай тура-соруун илередири-биле Европада бодунуң ракеталарын амдыгаштан эгелеп чаңгыс талалыг кызырып шыдаар дээр утказыг кылдыр Барыын чүкте чамдык кижилер чугаалап турар. Бо талазы-биле чүнү чугаалаар силер?

Харыы. Ийет, биске ындыг кыйгырыглар билдингир. Оларны чамдыкта Европага тайбыңны камгалаарының дугайында ёзулуг сагыш салып турар кижилер чугаалап турар.

Бистиң чаагай тура-соруувус четчир. Чугаалажыышкыннарга чедиишкинни чедип алыр дээш, эң-не таарымчалыг байдалды тургузар сорулга-биле кылган базымнарывыс, ооң иштинде чаңгыс талалыг базымнарывыс хөй.

ССРЭ бодунуң Европа кезээнге ортумак ыракшылдыг ядролуг чепсеглениишкинни тургузарынга мораторийни бүдүн-чартык чыл мурнунда тургусканын сагындырып каайн. Кандыг-даа хоозун хоп-меге бооп турза, ол мораторий чайгылыш чокка сагыттынып турар. Ракеталарны Урал ындынга — Барыын Европаның чурттарынга оларның чедип болуру районнарга немештир тургузарын соксаткан турган.

Оон-даа эрткен, Совет Эвилели, чугаалажыышкыннарның бооп турган үезиниң иштинде, Европага бодунуң ортумак ыракшылдыг элээн каш он санныг ракеталарын чепсеглениишкинден дүжүрген. Мурнунда Европа зоназынга сайгара тургускулаан болгаш СС-20-лерден дора эвес ырак ужар, дайынчы октарының күжүнүң талазы-биле олардан хөй катап ажып турган СС-5 дээр ракеталарны бөгүнге чедир дайынчы составтан бүрүнү-биле ужулган.

Ортумак ыракшылдыг ракеталарының санын чаңгыс талалыг кызырарынче ССРЭ-ни кыйгырып турар кижилер бистерниң ону херек кырында ынчаар кылып турарывыстың дугайын билбейн турар чадавас. АКШ-тың чазаа болгаш НАТО-нуң өске-даа чурттарының чазактары херектиң байдалын эки билип турза-даа, шынныг херекти бодунуң чонундан чажырып, оларны мегелеп турар.

Ол-ла үениң дургузунда бодунуң «першингилерин» болгаш чалгынныг ракеталарын Барыын Европага чоокку үеде тургузар дээш Вашингтон оралдажып турар. Бир эвес Совет Эвилели бодунуң ракеталарын чаңгыс талалыг кызырарын оон-даа ыңай үргүлчүлээр-даа болза, АКШ бодунуң ракеталарын шак ынчаар тургузарындан ойталаарынга белениниң демдээ көзүлбейн турар. Ындыг эвес, байдал харын мырыңай сыр дедир. Ынчангаш Совет Эвилели бодунуң болгаш эвилелчилериниң айыыл чок чоруун ойдакка таварыштырар эрге чок болгаш таварыштырбас-даа.

Чарлаттынган хуусааның иштинде АКШ бодунуң ракеталарын Европага тургузарындан ойталааш, чугаалажыышкыннарны, кайы-даа талага таарымчалыг шиитпирлерни дилээрин уламчылаар арганы бээр чүве болза, херектиң ужуру аңгы болур ийик. Чогум-на ынчап бис бодувустуң СС-4 (бисте олар 200 ажыг) ракеталарывысты кызырарынче амдыгаштан эгелеп кирген, 1984—1985 чылдарның дургузунда узуткап чок кылып болур ийик бис. А бир эвес, чаңгыс эвес чугаалап турганывыс ышкаш, чөптүг чүүлге үндезилээш, Женевага дугуржулганы чедип алтар чүве болза, ам бар бооп турар СС-20 ракеталарның дыка хөйүн узуткап болурунуң аргалары чугаажок турар ийик.

Айтырыг. Америк ракеталарны тургузуп эгелээри-биле, чугаалажыышкыннар чаа идигни алыр болгаш үре-түңнелдиг апаар деп барыын чурттарның найысылалдарында медеглеп турар-дыр. Бо медеглелдерни канчаар көрүп болурул?

Харыы. Ол дээрге америк ядролуг ракеталарны Европага тургузарынга удур барыын-европа чурттарының улустарының демиселин кошкадыр дээн шуут меге чорук-тур.

Барыын Европага чаа америк ракеталарның коступ келири амгы үеде Женевада бооп турар чугаалажыышкыннарны уламчылаар арга чок болдурар деп чүве билдингир. Өске талазында, бодунуң ракеталарын тургузарынче АКШ херек кырында кирбейн баар чүве болза, Женевада чугаалажыышкыннар уламчылап болур.

> Транспорт болгаш харылзаа ажылдакчылары! Ажылдың шынарын болгаш ажыктыын бедидиңер! Улус ажыл-агыйның чүъктерин үзүктел чок сөөртүрүн, чонну хандырарының бедик культуразын чедип алыңар!
>
> (СЭКП ТК-ның Кыйгырыгларындан).

Автомобиль транспортунуң ажылдакчыларын Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Хөй чылдарда үре-түңнелдиг ажылдааны, бүдүрүлгечи бедик көргүзүглери дээш база Автомобиль ажылдакчыларының хүнүн байырлаары-биле холбаштыр **Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии**-биле шаңнаары болза:

Виктор Долгар-оолович **Кужугет** —«Тываның транспорт эргелелиниң автосептелге заводунуң даргазы.

Павел Митрофанович **Петрик** — Тываның транспорт эргелелиниң Минусинскиде автотранспорт бүдүрүлгезиниң чолаачызы.

Виктор Владимирович **Петчик** — «Красноярскстройтранс» тресттиң автобаазазының чолаачызы.

Михаил Павлович **Юхновец**—Тыва АССР-ниң Кодээ ажыл-агыйы министерствозунуң автобаазазының чолаачызы.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң
Даргазы М. МЕНДУМЕ.
Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң
Секретары Н. БОЙДУ.

Кызыл хоорай,
1983 чылдың октябрь 21.

О. Ш. Сарыгларга, К. А. Стельмахка, В. Н. Шулеповка «Тыва АССР-ниң транспортунуң алдарлыг ажылдакчызы» хүндүлүг атты тывсыр дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Хөй чылдарда үре-түңнелдиг ажылдааны болгаш бүдүрүлгечи бедик көргүзүглери дээш **«Тыва АССР-ниң транспортунуң алдарлыг ажылдакчызы»** хүндүлүг атты тывсырлар болза:

Өктек-оол Шожалович **Сарыглар**—Тываның транспорт эргелелиниң Ак-Довуракта транспорт бүдүрүлгезиниң чолаачызы.

Кузьма Андреевич **Стельмах** — «Сельхозтехкүркомунуң» Кызылда транспорт бүдүрүлгезиниң чолаачызы.

Владимир Николаевич **Шулепов** —Тываның транспорт эргелелиниң Кызылда пассажирлер аргыштырар автотранспорт бүдүрүлгезиниң чолаачызы.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң
Даргазы М. МЕНДУМЕ.
Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң
Секретары Н. БОЙДУ.

Кызыл хоорай,
1983 чылдың октябрь 21.

Ак-Довурактан медээлер

ШАҢНАЛГА СОРУК КИРБИШААН

СЭКП обкому Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, профоблчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому оң бирги чылдың өзек чылының үшкү кварталында республиканың үлетпүр бүдүрүлгелериниң аразында социалистиг чарышка В. И. Ленин аттыг «Тыва дагдүгү» комбинаттың коллективин тиилекчи деп санаан.

Комбинаттың ажыл-ишчилери Совет Тываның 40 чылынга төлептиг ужуражыр сорулганы салган, үшкү кварталда продукция бүдүрерин 101,5, ону сайгарарын 103,7, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерин 118,8 хуу күүседип, эрткен чылдың бо үезинге бодаарга ажыл шагының чидирин 12,5 хуу кызырган.

СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профоблчөвүлелдиң база ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугун СЭКП обкомунуң секретары Г. Н. Долгополов комбинаттың ажыл-ишчилеринге байырлаалдыг байдалга тывыскан.

Кызыл тукту ап тура, мурнакчылар: рудниктиң экскаватор машинизи Б. А. Ершов, бедик сорттуг рудадан дагдүгү арыглаар цехтиң регулировщиги Т. С. Куулар, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады, транспорт цегиниң чолаачызы А. И. Матвеев, чылыдылга төвүнүң слесарьлар бригадири В. Г. Лапин, комбинаттың директору Ю. Т. Комаров болгаш оон-даа өскелер чүве чугаалааш, бедик шаңналга улам сорук кирип, чылдың арткан үезинде улам шалыпчы ажылдаарынче коллективти кыйгырганнар.

М. СУНДУИ.

МУРНУНДА—КОМСОМОЛЧУ-АНЫЯКТАР ЭЭЛЧЕГЛЕРИ

Комбинаттың арыглал фабриказында комсомолчулар-аныяктар бригадалары Ленинчи комсомолдуң 65 чыл оюн шалыпчы күш-ажылчы белектер-биле уткуп турар.

Шалыпчы күш-ажылчы ээлчээниң эгелекчилери —бөдүүн рудадан даг-дүгү арыглаар цехте аныяк коммунист Валентин Ипатовтуң удурткаңы № 5 ээлчегиниң кежигүннери октябрь айының эрткен 25 хонуктарында сорттуг даг-дүгүн 83,6 тонна ажыр күүсеткеш, чарыштың мурнуу одуруунда кирген. Ол-ла цехте Надежда Васильеваның удурткаңы № 4 ээлчегиниң ажылчыннары планданг ажыр 129 тонна арыг продукцияны үндүрген.

Бедик сорттуг рудадан даг-дүгү арыглаар цехте бо хүннерде 5 бригадалар үени мурнады ажылдап турар. Сергей Куулерның удурткаңы № 3 ээлчегиниң аныяктары 428 тонна даг-дүгүн арыглап үндүрер тургаш, ону 454 тонна кылдыр күүсеткен.

Үүрмектеп сорттаар комплексте Марина Григоренконуң удурткаңы ээлчег 42 муң 465 тонна продукцияны болбаазыралып, дыка эки ажылдап турар.

В. СЕРГИЕНКО.

Кышка белеткел

САГЫНДЫРЫП ТУРДА-ЛА...

Бүдүрүлгелерниң кышкы үеде дең-дески, туруушкун чок ажылдаарынга кол негелде болза оларны чылыг-биле иделдиг база чогуур деңнелге хандырары болур. Чылыг бээр котёлдар болгаш чылыг четкилери кайда-ла чогуур үезинде техниктиг негелделерге дүүштүр септеп, белеткеп кылдынган болдур, ынча котёлдар туруушкун чок ажылдап, чылыг-биле бүдүрүлгелерни иделдиг хандырып турар. Оон ачызында бүдүрүлгелер деңдески ажылдап, планныг даалгаларын күүседип турар. Кызылдың аэропорту, сүт заводу, «Каа-Хем» хөмүр-даш разрези, пиво заводу, нефтебааза болгаш өске-даа бүдүрүлгелери, албан черлери бо чылдың одалга сезонунга чогуур үезинде эки шынарлыг белеткенген. Ол бүдүрүлгелерниң удуртукчулары кышкы үеде чылыг системазы үрели бээр ирги бе деп дүвүревес-даа, өске бүдүрүлге айтырыгларын шиитпирлээрде ынаар чардыгып-даа турбас.

Ынчалзажок кышка белеткелди оон сыр дедир янзылыг, хамаарылгалыг чорудуп турар удуртукчулар бар. Чижээ, Кызыл-Мажалыктың эът комбинады (директору К. Б. Сарыглар, кол инженери В. Д. Найбыт-оол) бо кышты канчап, кандыг байдалдыг ажып эртерин кончуг дүвүреңчиг. Ында кышка белеткелди эмин эрттир орайтаткан.

Республиканың даг-техниктиг инспекциязы комбинаттың удуртулгазынга одалга сезонунга белеткелдиң, котёлдарны септеп белеткеп алырының организас-техниктиг хемчеглериниң болгаш графикти ажылдап кылырын база боттандырып эгелээрин чазын-на сүмелээн турган. Ам фактыларны алгаш көөрге, ону тооп көрбээн, чүнү-даа кылбаан бооп турар.

Котельнаяда бар үш котёлдарның чаңгызы-даа мынчага септеттинмээн. Бир котёлду бо октябрь айның 15-те одавас кылдыр тургузар ужурга таварышкан. Ооң хөмүр-даш бээр механизмнери үрелген, дээвиир кезээ буступ дүшкен. Ыш үндүрер үттер колдуунда дутланган, сугнуң деңнелиниң болгаш изиниң көргүзүкчү, хынакчы херекселдери ажылдавайн турар. Хүл үндүрер механизмнери база сандан үнген. База бир котёлду капитал септелге кылыры-биле шагда тургускан. Ам чүгле чаңгыс котёл ажылдап турар. Ынчалзажок ооң ажыглалы база кончуг багай. Хемчээр-хынаар херекселдери шупту үрелик. Котёлче сугну арыглавайн берип турар, ол дээрге ооң иштиниң какталып, сандан үнеринге чедирер болгай. Ыш, агаар сордурар дериглерниң үрелик бооп турарының чылдагааны-биле котельнаяның ишти кижи кирер арга чок, долу ыш, хүл турар. Суг дамчыштырар чаңгыс насос бар, ийи дугаары үрелик, чаңгыс оозу үрелир болза бергедээр.

Котёльнаяның бажыңын, дузалал өрээлдерин септевээн. Котельнаяда чылыг техниги эртемниг кижи чок.

Республиканың даг-техниктиг инспекциязының талазындан комбинаттың удуртукчуларынга сагындырыглары болгаш торгаалдары безин кандыг-даа салдар чедирбээн. Удуртукчулар котёльная дугайында эң сөөлгү шагында сактып келири чаңчыл болган. «Үе чедиишпес, ажылдаар кижи чок» дээш янзы-бүрү чылдагааннар-ла хөй болгай, оларның артынга чаштынып орар болза, кыш кам-хайыра чок. Комбинаттың удуртукчулары ам-даа соок дүшпейн турда, кышка белеткелди бар аргалар-биле дүргедетпес болза, кончуг улуг бергедээшкиннерге таваржып болур.

Чүгле чаңгыс Кызыл-Мажалыктың эът комбинадында эвес, өске-даа чамдык бүдүрүлгелерде кышка белеткелде тоомча чок эрттиргилепкен чүүлдер бар. Ону ам септеп, белеткеп алыры чугула. Кыштың чыккылама соогунда,
ат болду, бо ат бол
үрелди» деп маңна
удуртукчулар ба
болгай. Ону бо
амдыгаштан хе

кады
артыры-
заарының
тургуза-
болган,
демдег

Н. Е

Тываның даг-те
пекциязының на
оралакчызы.

ь 28

ЧУРТТА ДҮЖҮТ АЖААЛДАЗЫ БАРЫК ДООСТУП ТУРАР

Чурттуң тараажылары Октябрь байырлалын шалыпчы ажыл-ижи-биле уткуп турар. Бо хүннерде күжениишкиннер сезонну чедиишкинниг доозарынче, дүжүттүң идегелдиг үндезинин белеткээринче угланган.

КАЛИНИНГРАД. Бо областың колхозтары болгаш совхозтары чазын чажып тарыыр тараалар болгаш тараа-бобы культуралар үрезиннерин уруп алырын бүрүн дооскан. Үрезин фондузун чедир сайзырадып ажылдаарын ам бо хүннерде хайныышкынныг чорудуп турар. Ол фондунуң дөрттүң үш хуузун тарыыр кондицияларынга чедир хынаан, а челеп ажыл-агыйларда — бар үрезиннер чүгле бирги болгаш ийиги класстыг болуп турар. Үрезин материалын белеткээр тускай звеноларны тургусканының ачызында ону ажаап алышкын үезинде-ле чедип алган.

ЗАПОРОЖЬЕ. Ватутин аттыг колхозта Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Н. Лемешконуң звенозу кукуруза ажаап алышкынын Васильевск районда бир дугаарында дооскан. Хүлээлгеде көрдүнгени ышкаш, чүс гектар бүрүзүнден-не 100 центнер кукуруза тараазын алган.

Чер ажылдыглар боттарының чедиишкинин индустриалдыг технологияның бүгү негелделерин шыңгыы сагааны-биле тайылбырлап турар. Ам мурнакчы коллективтиң ажыл-ишчилери келир чылдың дүжүдүнге черин белеткеп турар.

ПЯНДЖ. Хөвең ажаап алышкыны Таджикистанда доостур үе-чадазынче кирген. Кур чериниң Мирзаянов аттыг совхозу 2,5 муң тонна хөвенни ап, планын республикага бир дугаарында күүсеткен болгаш ону ам хүлээлгеге киириштир чүдүрүп чорударын эгелээн. Вахш шынаазының хөй-хой бригадалары болгаш агроучастоктары ортумак чергениң удазыналчак хөвеңин гектардан-на 35—40 центнерни алган.

Сезонунуң эгезинден бээр республикага планныг дүжүттүн 70 ажыг хуузун ажаап алган.

ПЕНЗА. ССРЭ-ниң Өңнүг металлургия министерствозундан Пензаның ногаажыларының адрезинге өөрүп четтиришкин илергейлеттинген телеграмма келе берген. Алырның Кыдыны Соңгу чүк районнарында ажылдап турар ажыл-ишчилеринче хөй согунаны олар чогуур үезинде чорудуп берген. Чурттуң заполярлыг өске-даа районнарынче, ол ышкаш Москваже, Ленинградче, Тюменьче болгаш өске-даа хоорайларже база ол продукцияны пензачылар саадал чок чүдүрүп чоруткан.

УЧАРАЛ. Талды-Курган областың Алакуль районунуң «Читалинский» совхозунуң чер ажылдыглары ниитизи-биле 500 центнер эмданныг дазылдарны ажаап алгаш, күрүнеге чигир свёклазын садар талазы-биле беш чыл планын Казахстанга бир дугаарында күүсеткен. Ол—ведээ ажыл-агыйның үнелиг культуразын коллективтиг керээ болгаш индустриалдыг технология аргазы-биле тарып өстүрериниң аргазын районнуң агроүлетпүр каттыжыышкынының чөвүлелиниң инициативазын ёзугаар нептереткениниң түңнели болган.

БРЯНСК. Партияның XXVI съездизиниң болгаш СЭКП ТК-ның ооң дараазында үелерде болган пленумнарының шиитпирлерин болгаш чурттуң Аъш-чем программазының онаалдаларын амыдыралга боттандырбышаан, Брянск областың чер ажылдыглары күрүнеге картофель садар талазы-биле социалистиг хүлээлгелерин күүседипкен. (СЭТА).

Национально-краеведческий отдел

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ: отчёттар болгаш соңгулдалар

БОТТАРЫНДАН НЕГЕЛДЕЛИГ ЁЗУ-БИЛЕ

Он бирги беш чылдың үшкү чылының планныг онаалдаларын күүседир. Совет Тываның 40 чылынга күш-ажылчы чединишкиннерлиг ужуражыр дээш совхозтуң ажыл-ишчилери бо чылдың эрткен тос айларында кызымак ажылдаан. Ооң түңнелинде күрүнеге сүт садарының планын 102 хуу, эътти—101, дүктү—100 хуу күүсеткен. Мыйыстыг бода малдың, хаванның баш саны өскен. Сенаж, силос, борбаандылаан мал чеми белеткээриниң онаалдаларын ажыр боттандырган. Бо саннарны, фактыларны Таңдыда «Революцияның чалбыыжы» совхозтуң коммунистериниң отчёт-соңгулдалыг хуралынга партком секретары Н. З. Барадулин отчёт илеткелинге чугаалаан.

Нииттиниң малының баш санын өстүрер, ооң продуктулуун бедидер дээш доктаамал сагыш салып, чыл бүрүде эки көргүзүглерни чедип ап турар малчыннар ажыл-агыйда бар. Оларга хойжу И. П. Сафонов, бызаа ажаакчызы С. Ш. Тожу, саанчылар З. Ш. Оюн, Т. Б. Оюн болгаш өскелер-даа хамааржыр. Чер ажылының культуразын бедидер чамдык хемчеглерни ап турар. Партия эге организацияларының дайынчы арга-шинээн, коммунистерниң авангардчы ролюн бедидер, ажылчы чоннарның ортузунга идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылды экижидер дээш элээн ажылдарны партком отчёттуг үеде чорутканын хуралга демдеглээн.

Ооң-биле чергелештир партия комитединиң отчёттуг үеде чоруткан ажылында четпестерни база чедир кылдынмаан чүүлдерни санал берген коммунистер илереткен.

Партком совхозтуң мал болгаш чер ажылын хөгжүдериниң айтырыгларынче ханылап кирбейн, ол дугайында партия хуралдарынга ховар чугаалажып турарын шүгүмчүлээн. Ооң уламындан малдың баш саны өспейн, продуктулуг чоруу бедивейн, өлүп-хоразы хөй болуп артпышаан. Мыйыстыг бода малдың баш саны онгу беш чылга деңнээрге 27 хуу, шээр мал 3 хуу кызырылган. Бо чылдың эрткен тос айларында төрүүр чүс инекке онаштыр 55 бызааны алган, эрткен чылдың деңнелинден өспээн. Эрткен айларда ажыл-агыйдан 1100 ажыг баш мал хораан, ооң иштинде 84 мыйыстыг бода мал бар. Чер ажылының культуразын бедидер дээш чорудуп турар хемчеглери агротехниктиг чурумнарга таарышпайн келгенинден тарааның дүжүлү куду болган, бо чылын бир гектардан ортумаа-биле чүгле 7,5 центнер дүжүттү ажаап алган. Кадээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрүп турарының бот-үнези улуг, аңаа планда көрдүнгенинден хөй чарыгдалды үндүрүп келген. Ынчангаш совхоз орулга чок, карылгалыг ажылдап турар. Хожудаашкындан уштунуп болурунуң бүгү аргалары болгаш курлавырлары бар, ону четче ажыглаар тодаргай хемчеглерни партком албаан. Администрацияның ажыл-чорудулгазын контрольдаар комиссия хыналдаларны ында-хаая чорудары-биле кызыгаарлаттынган. Илереткен четпестерни хайладыр ажылды совхозтуң дирекциязы чорутпаан, ынчалза-даа партком аңаа партийжи салдарны чедирип, чогуур хемчеглерни албаанындан четпестер катаптавышаан.

Социалистиг чарыштың экономиктиг болгаш кижизидикчи ролюн партком чедир үнелевейн келген, ынчангаш ону четпес удуртуп, организастап турарын санал бергеннер чугаалаан. Чарышты болгаш күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрү дээш шимчээшкинни совхозта профэвилел комитеди организастаар, башкарып чорудар хүлээлгелиг, ындыг-даа болза бо ажылды чорутпайн турда, партком ону экижидер чогуур хемчеглерни ап, ёзулуг партийжи негелдени кылбаанын санал берген коммунистер чолаачы Г. Я. Исаченко, мал чемнери белеткээр бригаданың бригадири Л. Т. Сивцов болгаш өскелер-даа шүгүмчүлээн.

Совхозтуң мал болгаш чер ажылын хөгжүдериниң айтырыгларын специалистер чединишкиниг шиитпирлээр ужурлуг, ынчалза-даа кадрларны шилип алыр, ажылга таарыштыр тургузар, кижизидер, өөредир ажылды партком, совхозтуң дирекциязы кошкак шиитпирлеп келген. Ажыл-агыйда дээди эртемниг чеди специалистер херек турда, ооң чүгле ужу, ужен тускай ортумак эртемниг кадрларның чүгле он чеди бар, арткаарнарында практиктиг кижилер ажылдап турар. Кадрларны болуунуң күсели-биле өөредип алыр, билиг-мергежилин бедидер хемчеглерни албаан. Специалистерниң ортузунга кижизидилге ажылы кошкак болганындан ажылынга харысалга чок, арага-дарыже хандыкшыыр ийи-чаңгыс кижилер бар.

Партком идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылдарны экижидер дээш хемчеглерни ап турза-даа, СЭКП ТК-ның июнь (1983 ч.) Пленумунуң шиитпирлеринге дүүшпейн турарын отчёт-соңгулдалыг хуралга демдеглээн. Партия, комсомол, экономиктиг өөредилгениң кичээлдериниң идей-теоретиктиг деңнели чавыс, чамдыкта дыңнакчылар эвээш келир таварылгалар бар. Культура албан черлериниң ажылы четпес. Балгазынның Культура бажыңын септеп эгелээнден бээр үш ай четкен, ол хирезинде ам-даа доозулбаан. Бо үениң дургузунда оюннар, ужуражылгалар, концерттер, темалыг болгаш дыштанылга кежээлери болбаан. Ону организастаар хемчеглерни албаан. Коммунистерниң болгаш ажылчы чоннарның янзы-бүрү кезектериниң ортузунга кижизидилге болгаш политмассалыг ажылдың кошкак чоруп келгенинден күш-ажылдың, хөй-нииттиниң сагылга-чурумун үрээр, арагалаар чоруктар бар. Ооң түңнелинде кем-херек үүлгедири эрткен чылдың бо үезинден көвүдээн, ону коммунистер саналынга сагыш човаашкын-биле демдеглээн, кижилер-биле ажылды үениң негелдезинге дүүштүр экижидери чугула.

Хөй-нииты организацияларынга удуртулганы партком кошкатканын хуралга чидии-биле шүгүмчүлээн. Комсомол комитединиң секретарынга ажылдаар кижини дыка үр үениң дургузунда шилип албаанындан бо ажыл шуут чорувастаан.

Партия эге организациялары партия кежигүнүнге кол мергежилдиң кижилерин эвээшти хүлээп ап турарын хуралга айыткан. Совхозта 500 ажыг ажылчын бар, олардан 45 кижи коммунист. Механизаторларның чүгле 9 хуузу партия кежигүнү болуп турары четпес.

СЭКП райкомунуң бирги секретары В. Д. Куркутов хуралга чуве чугаалааш, мал болгаш чер ажылын хөгжүдериниң, чон ортузунга идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылды экижидериниң айтырыгларынга доктааган.

Т. ХЕРТЕК.
«Шынның» корр.

Улуг Октябрьның 66 чылынга уткуштур

«КАРАТАУ»— ЭЛБЕКШИЛДИҢ ФАБРИКАЗЫ

КАЗАХ ССР. Фосфорит рудазының тывыжын чорудуп турар Ленин орденниг «Каратау» бүдүрүлге каттыжыышкынының рудниктеринде болгаш уургайларында Улуг Октябрьның байырлалын төлептиг уткуур дээш социалистиг чарыш калбарган. Жанатас бассейнинде эң аныяк «Кок-Джон» рудниктиң коллективи он айларның планныг даалгаларын хамыкты мурнай күүседипкен. Он бирги беш чылдың бирги чылында чорутканындан ийи чартык катап хөй руданы болбаазырадып кылыр бүдүрүлгелерже чүдүрүп чоруткан. Чыл төнчүзүнге чедир фосфорит рудазының тывыжын ийи миллион чедирер сорулганы рудниктиң коллективи бодунуң мурнунда салган.

Дагжыларның кадыкшылының дугайында сагыш салыышкынче улуг кичээнгейни угландырган. Суг сөөрткен күчүлүг БелАЗ график ёзугаар рудниктиң уургайларынга кээп, ында чыглы берген довурак-доозунну чуй шаап турар (чурукта).

Г. КОШКИНЦЕВТИҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

УТТУНДУРБАС ХҮННЕР

Төөгүлүг улуг бо байырлал хүвү чоокшулаан тудум, Москвада В. И. Ленинниң Төп музейинге кээп турарларның саны улам көвүдээн. Ленинчи партияның удуртулгазы-биле ажылчын аңгының күш-ажылчы тараачыннар-биле эвилелдежип алгаш хаанныг эрге-чагырганы канчаар дүжүр октааны болгаш Улуг Октябрьның тиилелгезин канчаар чедип алганын төөгээн документилерни, фото-чуруктарны, реликвияларны улуг сонуургал, кичээнгей-биле көрүп турар.

...1917 чылдың октябрьның 7(20)-ниң орай кежээзинде В. И. Ленин Финляндиядан Петроградка чажыт байдал-биле чедип келген. Ол большевик М. В. Фофанованың хоорай кыдыында, Сердоболь кудумчузунда чажыт бажыңынга кээп доктааган. Петроград большевиктериниң политиктиг чугула болуушкунче кыйгырган «Питерниң хоорай конференциязынга чагааны» саадал чок бижип эгелээн. Керенскийниң чазаан дүжүр октаар дээш шиитпирлиг болгаш сөөлгү демиселдиң эргежок чугулазының дугайында идеяны ажылчыннарга болгаш солдаттарга тайылбырлап, сургап, бүгү күштү олче мөөңнээр» деп, Ленин ында бижээн. Ол чагааның бир хоолгазын музейниң бир делгииринде шыгжаан.

Карповка хем ол чарыында Эрик кудумчузунда № 32 бажыңның чуруу. Маңаа октябрьның 10(23) хүнүнде РСДРП(б)-ниң Төп комитединиң В. И. Ленинге удурткан хуралы болган. Хуралдың алды айтырыы чуртта ынчангы байдал-биле холбашкан. Кол айтырыг — «Амгы үе дугайында» Владимир Ильич чуве чугаалааш, «эрге-чагыргаже шилчииринге политиктиг херек бышкан...» деп ол түңнээн.

Улуг эвес ийи калбак саазында Лениниң карандаш-биле бижээн холунуң ужүү: «...Чепсектиг тура халыышкын чайлаш чок-тур. Ону удуртулга болдургаш, практиктиг айтырыгларны ажыглаарын партияның бүгү организацияларынга ТК сүмелеп тур...» Бо резолюцияны ТК-ның бүгү кежигүннери хүлээп алган, чүгле Зиновьев биле Каменев удур болганнар. Олар резолюцияны чүгле хүлээп албаан эвес, меньшевиктерниң «Новая жизнь» солунга ТК-биле чөпшээрешпээнин болгаш тура халыышкын дугайында партияның чажыт шиитпирин бижип, дайзынга саттынганнар.

Ол-ла хүн Владимир Ильич большевиктер партиязының кежигүннеринге саттыныкчыларның бужар чорууну буруушаапкан чагаа бижээн. «Берге үе, аар сорулга. Аар өскерилге. Ынчалза-даа сорулга күүседиир. Ажылчыннар, тараачыннар, солдаттар боттарының херээн бүдүрүп каарлар! Улам сырый каттыжаалыңар — пролетариат тиилээр ужурлуг!» дээн одуругларны чагаадан номчуур бис.

Петроградка политиктиг байдал хүнден хүнче бижыгып орган. Октябрьның 24-те (ноябрь 6-да) Нева кежилдир көвүрүгнү узуткааш, Кышкы орду-биле ажылчын районнуң аразын «ырадыр» деп Түр чазак дужаал үндүргенин Владимир Ильич билип каан. Ленин ТК кежигүннеринге тура халыышкынны эгелээр дугайында чагаа бижээн: «Бо одуругларны 24-түң кежээзинде бижидим, байдал кончуг нарыыдаан-дыр. Тура халыышкынны саададыры, өлүмге дөмей-дир...

Бөгүн тиилелгелиг болур тургаш (бөгүн тиилээр ужурлуг бис), даарта эгелээш, бүгү чүвени чидирип аарынга революционерлерге төөгү өршээл бербес».

Ол чагааны Ленин М. В. Фофановадан ТК-га чедирери-биле партияның Выборг райкомунче чорудупкан. Боду таныттынмас кылдыр будуттунгаш, чаагын аржыыл-биле шарып алгаш, ТК-ның хайгыылчызы Эйно Рахьяга үдеттиргеш, тура халыышкынны боду баштаары-биле Смольныйже чоруткан. Тура халыышкын октябрь 25-те (ноябрь 7-де) болган.

Ол хүн Владимир Ильич Ленин «Россияның хамаатыларынга» кыйгырыг бижээн (ол база музейде кадагалалда). Түр чазактың дүшкенин, эрге-чагырганың Советтер холунче шилчээнин Шериг-революсчу комитеттиң мурнундан баштыңчы бижээн. Ол-ла хүнүң кежээзинде Смольныйга Советтерниң Ийиги Бүгү-российа съездизи ажылын эгелээн. Аңаа Владимир Ильич чуве чугаалааш, Совет эрге-чагырганы чарлаан. Ол байырлалдыг үени чурукчу В. Серов «Советтерниң II Бүгү-российа съездизинге В. И. Лениниң чуве чугаалап турары» деп чуруунда тодаргай көргүскен.

Бөдүүн, солун саазыннарында парлаан, 66 чыл дургузунда үелен саргара берген документилер—Совет эрге-чагырганың баштайгы декреттери — Тайбың дугайында декрет, Чер дугайында декрет — шил адаанда чыдар...

Россияның картазы. Ында аныяк ажылчын-тараачын эрге-чагырганың чуртта тиилелгелиг базымын көргүскен. Неделя дургузунда, 1917 чылдың октябрь 25-тен 31-те чедир 17 губерния хоорайларының болгаш кол-кол бүдүрүлге төптериниң эрге-чагырганы Советтерниң холунче шилчээн. Ноябрь төнчүзүнге чедир Совет эрге-чагырга 28 кол-кол төптерге тургустунган, а 1918 чылдың февральда революция чурттуң барык бүгү девискээринге тиилээн.

Аныяк Совет республиканың тургустунганының баштайгы чылдарын чугаалап турар материалдар коруукчулериниң сонуургалын хайныктырып турар. Ленин биле партияның хамааты дайынының чылдарында Кызыл Армияны канчаар удуртуп турганын, Совет күрүнениң тургузуунуң база улус ажыл-агыйының канчаар тургустунуп келгенин, Советтер чуртунуң делегей байдалының канчаар быжыгып келгенин карталар, схемалар, документилер, хол-биле бижээн ажылдар көргүзүп турар.

А. АШМАРИН.

ЧАҢГЫЗЫ ХӨЙҮ ДЭЭШ

Бай-Тайга районнуң амыдырал хандырылга бүдүрүлге эргелелиниң бажыңынга кире бээрге, коридорунуң ханаларында аскан социалистиг чарыш экраны, көргүзүг болгаш хүндүлел самбыралары кижиниң кичээнгейин хаара туда бээр. Оларны ай, квартал санында чаартып, мурнакчыларны адап, мактап турар.

— Мурнуку чылдарга бодаарга, ай, квартал планнарын доктаамал ажыр күүседип, мурнакчы коллективтерниң одуруунче кирген болгай силер. Чединишкиннерни кандыг арга-биле чедип ап келдиңер, Бүлчүң Дойнуровна? — деп, амыдырал хандырылга бүдүрүлге эргелелиниң начальнигинден сонуургадым.

—Эрткен сес айда 37,3 муң рубльдың чонга ачы-дуза чедирер планны 38 муң рубльге күүсеттивис. Мындыг көргүзүгнүң кол үндезини—бирээде, ажылдың организациязын экижидип, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыг тудуп келгенивисте.

Шынап-ла ооң харыызы чөптүг. Мурнуку чылдарда эргелелге ажылдан озалдаар, ажыл шагы үзер, арагалаар болгаш күш-ажылдың сагылга-чурумун хажыда бээр чоруктар хаая эвес тургулаан. Ооң уламындан идик септээр, чурук тырттырар болгаш баш таарар цехтер планныг даалгаларын безин күүсетпейн турган. Оон ол бүгү четпестерни чайладыры-биле боттуг хемчеглерни алган.

Баштай партия эге организациязының, ооң соонда ниити коллективтиң бүдүрүлге хуралын чыылдырган. Аңаа «Быжыг сагылга-чурум — бүдүрүкчү күш-ажыл» деп айтырыгны сайгаргаш, тускай хемчеглерни чоруткан. Бо талазы-биле доктаалдарны хүлээп алган. Ол хуралдарга социалистиг хүлээлгелерни болгаш ооң негелделерин эле көрүп, «чаңгызы хөйү, а хөйү чаңгызы дээш» деп лозуңну чарлаан. Күш-ажылдың сагылга-чурумунга шыңгыы контрольду тургускан. Социалистиг чарыштың түңнелдерин ай, квартал санында үндүрүп, тиилекчилерни шаңнап-мактаарын чурумчуткан. Ооң түңнелинде амыдырал хандырылга бүдүрүлге эргелелиниң коллективи эрткен чылын мурнакчы бүдүрүлгелерниң санынче кирген.

Амгы үеде коллектив районда бедик сагылга-чурумнугларның бирээзи апарган. Ында партия, профэвилел болгаш комсомол организациялары бир демниг ажылдап, кол кичээнгейни кижизидилге ажылынче угландырган. Бүдүрүлгеде цехтер, бригадалар аайы-биле тускай демдеглел кыдырааштарын тургускан. Неделяның вторниктерде, ай, квартал төнчүзүнде социалистиг чарыштың чоруп турарының болгаш күш-ажылдың сагылга-чурумунуң байдалын түңнеп турар. Оон-биле чергелештир дагдыныкчылар-биле ажылды эки организастаан. Хоочун дагдыныкчылар С. Шагдыр, Б. Сендаа, К.-К. Ооржак, М. Кара-Донгак дээш өскелер-даа аныяктар-биле кижизидилге ажылын доктаамал чорудуп, боттарының дуржулгазын дамчыдып берип турар.

Кым-бир кижи чурум үрепкен азы ажыл шагы үзүпкен болза, хөй-нииты организацияларының, коллективиниң кежигүннериниң мурнунга тургузуп, аксы-сөзүн дыңнап, хемчег алыры чаңчыл болу берген. Ажылга харысалганы бедидер сорулгага дүүштүр, чамдык кижилерниң ажыл отчёттарын партия, профэвилел болгаш комсомол хуралдарынга дыңнап, оларга сүмелерни берип, даалгаларны онаап турар.

Социалистиг чарыштың кижизидилгелиг ужур-дузазынче кичээнгейни салган. Түңнел үндүрген санында ажылды бригадалар, цехтер аайы-биле хандыр анализтеп, кайы-бир адырның план күүсетпейн барганының чылдагаанын ыяпла тодарадып, чаа сорулгаларны салып турар.

Ажылдап турар кижи бүрүзүнүң хууда ажыл-амыдыралын, ажы-төлүнүң кижизидилгезиниң болгаш өөредилгезиниң байдалын доктаамал хайгааралга алган. Коллектив кежигүннериниң ортузунда экономиктиг өөредилгени багай эвес организастап турар. Август айның ийиги неделязының дыштаныр хүннеринде эргелелдиң коллективи В. И. Лениниң Шушенскоеде музейинге экскурсиялап чораан.

Амгы үеде районнуң амыдырал хандырылга бүдүрүлге эргелелиниң коллективиниң ажыл-ишчилери Совет Тываның ССРЭ-ниң составынга эки тура-биле киргенинден бээр 40 чыл болганы оюнга уткуштур эки түңнелдерни чедип алыр дээш шалыпчы ёзу-биле ажылдап турар.

Б. БАРБА.

БАЙПАЗИН ГЭС-ТИҢ ТУДУУНДА

ТАДЖИК ССР. Вахш хемниң унунда туткан электростанцияларның аллыгызы — Байпазин гидроэлектростанциязының тудуунда бирги турбинаже суг дамчыдыкчызының демир шывыгларын эптеп эгелээн. Ол харысалгалыг ажылды сураглыг тудугжу Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Мухаббат Шарифовтуң бригадазынга дааскан. Тудугнуң бүгү участоктарында ажылдың темпизи бедик болгаш шынары эки.

ЧУРУКТА: турбинаже суг дамчыдыкчызының демир шывыгларын эптеп турары.

Р. ПОЗДНЯКОВ биле **С. ЖУКОВТУҢ** фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

КЕЗЭЭДЕ ХЫНАМЧАЛЫГ

Малчын кижиге кыш—эң-ве берге болгаш чымыштыг үе. Ынчангаш малчыннар аңаа баш бурунгаар белеткенир: мал-маганын семиртир, сиген-ширбиижин белеткээр, өдек-кыштаан чылыглаар...

Ооржак Шолбан-оол «Сүт-Хөл» совхозтуң хоюн хөй чылда малдап келген. Ооң мал малдаар дуржулгазы улуг. Сөөлгү чылдарда социалистиг чарыштың мурнуу одуруундан дүшпээн. Ылаңгыя бо беш чылдың эрткен чылдарында ол төрүүр чүс хойга онаштыр чүстен эвээш хураган албаан. Хойдан кыргаан дүгү база эвээш эвес.

Шолбан-оол Аңгыр-оолович бо чылын кыштаглаашкынга база-ла хынамчалыг белеткенген. Ол чайлаглаашкынны чединишкиниг болгаш организастыг эрттирген. Хоюнуң деңгели эки. Боду 17 тонна сигенни кескеш, кыштаанда чедирип алган. Белеткээн өдээ 10 тонна ажыг. Совхозтуң тудугжулары кажааларны бо чылын чаартып эде кылган. Амгы үеде малчын кыштаанче көже берген болгаш хей-аъттыг ажылдап турар.

Коммунист Ооржак Шолбан-оол Совет Тываның 40 чылынга тураскааткан социалистиг чарышка идепкейлиг киришпишаан, ук байырлалга күш-ажылчы белектерлиг ужуражырын шиитпирлээн.

О. ШИРИИН-ООЛ.

ОН КАТАП ЧЁДЕН ХАРЛААН

Бистиң область төвү Ровно мынча харлаанын чоокта чаа байырлап эрттирген. Алдарлыг юбилейге холбаштыр культура, ажыл-агый тургузуушкунунга областың ажыл-ишчилериниң чедип алган чединишкини дээш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыын ёзугаар Ровно Күш-ажылдың Кызыл Тук орден-биле шаңнаткан.

Төрээн чурттуң бедик шаңналы — ажылчыннарның, инженер-техниктиг, эртем ажылдакчыларының болгаш албан-хаакчыларының, хоорайның бүгү чурттакчыларының ажыл-агый, культура тургузуушкунунга чедип алган алдары, хөй националдыг Совет күрүнениң экономиктиг болгаш камгалал күчүзүн быжыглаарынга оларның кирген үлүү болур.

Онза чуве чүл дээрге, барын украин черлериниң чаңгыс украин күрүне кылдыр каттышканындан бээр 44 чыл болганының хүннеринде Ровнонуң юбилейин демдеглеп эрттиргени болур.

[illegible]вножуларның өөрүшкү- [illegible]ң республиканың [illegible]туң областары- [illegible]ларының ажыл- [illegible]ге үлешкен. Ол [illegible]айның чурттак- [illegible]резинге хөй сан- [illegible]едиринишкиннери келгилээн болгаш байырлалга ийи дакпыр орденниг Тыва АССР-ден, РСФСР-ниң Кострома областыидан, Украин ССР-ниң Волын, Житомир областарындан төлээлер киришкен.

Совет амыдыралдың кандыг-даа үезинде ровножулар Советтер чуртунуң бүгү чону-биле кады социал болгаш национал хосталга дээш дидим чүткүл-биле демисежип келген.

Күжүвүс—найыралда

1917 чылдың декабрь 26-да Ровнога Совет эрге-чагырганың тургустунганын болгаш Улуг Октябрьның тиилелгезин большевиктерге баштаткан революсчу солдаттар болгаш хоорайның ажылчы чону деңнелге чок улуг өөрүшкү кылдыр уткуп хүлээп алган. Украин буржуаз националистер-биле, немец-фашистиг эжелекчилер-биле база поляк оккупантылар-биле элар маадырлыг демисешкеннер.

Сураглыг кижилер: хамааты дайынның шылгарангай маадырлары К. Е. Ворошилов, С. М. Будённый, В. С. Киквидзе, Т. В. Черняк, В. Н. Боженко, С. М. Патоличев, интернационалчы дайынчы Олеко Дундич, чалбыыштыг чогаалчы-большевик Николай Островский болгаш оон-даа өскелериниң аттары Ровно-биле болгаш область-биле тудуш холбашкан. 18 чыл дургузунда ак-поляк оккупацияның кадыг-дошкун аажылалын шыдажып эрткен. Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында кайгамчык эрес-маадырлыг чоруктары-биле тиилелге хүнүнче орукту чыра тырткан кижилерниң маадырлыг чоруктарынга чоргаарланыр бис.

1941 чылда гитлерчилерниң оор ёзу-биле ССРЭ-же халдааны Ровнога эгелээн чаартылгаларга доктар болган. Хоорайның чурттакчылары оок-бөөну база катап холга туткан. Ровножулар муң-муңу-биле фронтуже аъттанган, чүс-чүзү партизан отрядтарының чажыт бөлүктеринге каттыжып кирген. Коммунистиг организацияларның чажыт ажылдакчылары М. Н. Остафев, П. М. Мирющенко, Т. Ф. Новак оларның болгаш В. А. Бегмин, С. А. Ковпактың, Д. Н. Медведевтиң, М. И. Наумовтуң, А. М. Сабуревтиң, А. Ф. Фёдоровтуң база оон-даа өскелериниң партизан каттыжыышкыннарының болгаш отрядтарының дидим ажыл-чорудулгазын хоорай утпаан. Боттарының тоолчургу эрес-дидим чорууну орус Николай Кузнецов биле ооң эжи украин Николай Приходько Ровнога кылганнар.

Дайын мурнунда Ровнога үлетпүр бүдүрүлгелери барык чок турган. Ам олар дөртен ашкан. Машина тудуу, химиктиг болгаш индустрияның оон-даа өске адырлары амгы үениң бедик хөгжүлдезинде. Чижээлээрге, Европада эң улуг дээн лён комбинады, «Азот» бүдүрүлге каттыжыышкыны чүгле бистиң республикада эвес, чуртта билдингир. Оларны бистиң улуг Төрээн чуртувустуң бүгү националдарының төлээлери тудуп тургузушкан. Ровнонуң бедик вольтулуг аппаратуралар болгаш тракторга артык кезектер кылыр заводтарының продукциязын Францияже, Кубаже, Вьетнамче болгаш Кампучияже чорудуп турар. Аргылда зок материалдарга ССРЭ-де бирги шенелде фабрика Ровнода ажылдап турар.

Амгы беш чылдың бо үезинге чедир 234 муң дөрбелчин метр чуртталга шөлү ажыглалда кирген. Хоорайда үш дээди өөредилге чери, ийи театр, хөй школалар, музейлер, стадионнар ажылдап турар.

Он бирги беш чыл планын ровножуларның чединишкиниг боттандырып турарын билир бис. Ийи чыл сес айларда хоорайның бүдүрүлгези планныг продукция сайгарылгазын 75 миллион рубльге боттандырган. Бүгү үлетпүр бүдүрүлгелериниң дөрттүн ужу кезии дээди категорияның шынарлыг продуктуларын берип турар. Хоорайда хожудап турар чаңгыс-даа бүдүрүлге чок, муң хире ажылчыннар үш чыл планын байырлал бүдүүзүнде күүседипкен, 130 ажыг кижи дөрт чылдыын күүсеткен. Бүдүрүлгениң 23 чаартыкчылары болгаш мурнакчылары, оларның иштинде лён комбинадында вогыкчылар Нина Гунзарова, Галина Голубева, даараныга фабриказының ажылчыны Надежда Кошелюк болгаш оон-даа өскелер он ийиги беш чылдың үлүүнде ажылдап турар.

Төрээн чурттуң бедик шаңналы —Күш-ажылдың Кызыл Тук орденин ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының оралакчызы УССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Алексей Федосеевич Ватченко Ровнога тывыс тура, чуве чугаалаан. УССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижиин Ровнонуң СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг тракторга артык кезектер кылыр заводунга болгаш УССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң мактал бижиин Ровнонуң тудуг кезектери комбинадынга тывыскан. Бүдүрүлгениң болгаш культураның мурнакчыларынга, чаартыкчыларынга УССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижиктерин ол тывыскылаан, албан черлериниң, организацияларның база бүдүрүлгелериниң дыка хөй мурнакчыларынга хүндүлүг аттарны тывыскылаан.

Ровнонуң 700 чыл юбилейинге холбаштыр хуралдар, спортчу оюннар болгаш уран чүүл байырлалы болган. Аңаа акы-дуңма Тыва АССР-ниң төлээлери база Кызылдан кээп киришкен. Делегацияны СЭКП хоорkomунуң секретары Г. Ш. Монгуш баштап чораан.

Ровножуларның өөрүшкүзүн, күзелин үлешпишаан, Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры, ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы, Ровнонуң шаандакы чурттакчызы Олег Макаров мынча дээн: «Каяа-даа чораш, Маяковский аттыг ыржым кудумчуда өөренип турганым школамны караамга көзүлдүр сактып кээр мен. Чүге дизе октаргай дугайында күзелим аңаа төрүттүнген»

Я. ВОЙЦЕШКО.
Деражно ортумак школаның башкызы.

Айтырыңар, харыылап берээл

ЧҮГЕ ОЙТАЛААНЫЛ?

Кадыым баксыраащ, 1982 чылдың он бир айының бирээден эгелеп совхоз конторазынга таңныылдап кирдим. Шалыңым 84 рубль. Ынчаарга улуг-хүннерде ажылдап турар мен. Ол хүннерни төлеп бээри-биле совхозтуң профэвилел комитединче билдириишкин бижидим. Ол чер төлээр кылдыр шиитпир үндүрген. Ындыг турбуже, совхозтуң улуг экономизи Роза Кара-Сал «ол хүннерни төлевес мен» дээн. Төлээриинден ойталааны шын бе?

ХАРЫЫ:

Ажылчын азы албан-хаакчы дыштаныр хүннерде ажылдаанда администрация аңаа чоокку ийи неделяның иштинде өске дыштаныр хүннерин бээр ужурлуг. Бир эвес администрация ийи неделя хуусаа иштинде өске дыштаныр хүннерин бербээнде, ооң дыштаныр хүннерде ажылдаан шалыңын ийи катап улгаттырган хемчээлге төлээр ужурлуг. А байырлал хүннеринде ажылдаанда база-ла ооң шалыңын ийи катап улгаттырган хемчээлге төлээр. Ажылдакчының күзелин ёзугаар байырлалда ажылдаан хүннериниң орнунга өске дыштаныр хүннер бергенде, ооң шалыңын чаңгыс хемчээлге төлээр

Ынчангаш силерниң байырлал болгаш дыштаныр хүннерде ажылдап турган шалыңнарны совхоз ийи катап улгаттырган хемчээлге төлээр болгаш совхозтуң профэвилел комитеди төлээр дугайында шиитпирни үндүргени шын-дыр. Профэвилел комитединиң үндүрген шиитпири-биле администрация чөпшээрешпээнде, он хонук хуусаа иштинде районнуң улус судунче эде көөр дугайында негелде билдириишкинни киирер эргелиг.

Он хонук иштинде администрацияның талазындан профэвилел комитединиң шиитпиринге хамааржыр удурланыышкын киирбээнде, профэвилел комитединиң шиитпири күштүг болур болгаш ону күүседири администрацияның хүлээлгези апаар. Администрация профэвилел комитединиң үндүрген шиитпирин чылдагаан чокка күүсетпейн барганда, ону албадал-биле күүседир дугайында негелдени районнуң суд күүсекчизинге тургузуп болур.

А. АЖИ,
профоблчөвүлелдиң юристконсультантызы.